

IPA Cross-Border Programme
CCI Number 2007CB16IPO008

„БЕФТ“ ООД

КУЛТУРНО – ИСТОРИЧЕСКИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ В ХАСКОВСКА ОБЛАСТ

ЮНИ 2013 г.

Съдържание

1. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ	3
1.1. Туристическа география	3
1.2. Транспортни връзки	4
2. ОКОЛНА СРЕДА	8
3. СОЦИАЛНО – ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ В ХАСКОВСКА ОБЛАСТ	11
3.2. Стопански измерения на туризма	15
3.3. Места за настаняване	18
3.4. Заведения за хранене	29
4. УПРАВЛЕНСКИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ФАКТОРИ В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА	30
4.1. Управленската структура в сектора на туризма на регионално ниво	30
4.2. Фирми и организации, работещи в сферата на туризма	31
Основни туроператори в областта	31
4.3. Образование в областта на туризма	32
4.4. Регионална политика в областта на туризма	33
5. ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА И МАРШРУТИ В ОБЛАСТТА	36
5.2. Туристически информационни центрове в областта	40
5.3. Неизползвани туристически ресурси, финансирани по европейски проекти	41
5.4. Туристически ресурси и потенциали	41
6. ПРИРОДНИ ДАДЕНОСТИ В ОБЛАСТ ХАСКОВО	47
6.1. Релеф, полезни изкопаеми и климат	47
6.2. Състояние на горския сектор в областта	49
6.3. Ловно стопанство и любителски риболов	50
6.4. Лечебни растения, гъби, горски плодове и други	51
6.5. Биологично разнообразие	51
6.6. Национална екологична мрежа (НЕМ)	52
7. ОСОБЕНОСТИ НА БИТА, МЕСТНИ ЗАНАЯТИ И ТЕХНИКИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО	53
7.1. Промисленост	53
7.2. Местен поминък	53
7.3. Културен календар	55
7.4. Традиционна кухня	56
8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	57

Съдържание на таблици

таблица 1 Градско население и степен на урбанизация в общините на Хасковска област, 2011 г.	11
таблица 2 Население на градовете в област Хасково, 2011 г.	12
таблица 3 Население към 31.12.2012 г. в област Хасково по възраст, местоживее и пол	13
таблица 4 Население в областта под трудоспособна, в трудоспособна и над трудоспособна възраст.....	14
таблица 5 Брой нощувки и приходи по общини	16
таблица 6 Стопански измерения на туризма в област Хасково в периода 2008 – 2012 г.	17
таблица 7 Публичен регистър на категоризираните обекти в област Хасково по общини – информация от уеб сайта на МИЕ от 28.06.2013 г.	18
таблица 8 Празници на общините.....	55

Съдържание на фигури

фигура 1 Карта на административно – териториално устройство.....	5
фигура 2 Население по трудоспособност	15

1. Географско положение

Област Хасково е разположена в южна България, в югоизточната част на Южен централен район. Областта граничи на север с област Стара Загора, на северопазид с област Пловдив, на югозапад се намира област Кърджали, на юг е Р. Гърция, на югоизток се намира Република Турция и на североизток е област Ямбол. Област Хасково се намира на изключително стратегическо място, като се намира и на граничен район с две съседни държави – Гърция и Турция.

Тя е една от 28 - те области на България и включва 261 населени места, организирани в 11 общини: Хасково, Димитровград, Харманли, Симеоновград, Свиленград, Маджарово, Ивайловград, Любимец, Минерални бани, Стамболово и Тополовград с обща площ 5 543 км², 5 % от територията на Република България. На контролираната територия от област Хасково живеят 246 238 души към 01.02.2011 г., което представлява 3,3 % от населението на страната. Десетте града на областта обитават 177 778 души, или 72,2 % от населението на областта.

1.1. Туристическа география

В област Хасково има 11 общини, всяка от която си имат своите интересни и уникални места за разглеждане от гледна точка на културно – историческото богатство и ценности. Редом с това обаче, редица социално – икономически фактори обуславят туристопотока в региона.

Данните, които показват брой реализирани нощувки по общини сочат, че най – много приходи от нощувки се наблюдават в общините Хасково и Свиленград, като Свиленград е водеща за цялата област. Това е по обясними причини, а именно, Свиленград се явява крайграничен регион и сравнително високия брой реализирани нощувки е поради близостта на границата с Р. Турция. Хасково е най – големия и областен град, поради това по реализирани приходи е втора по ред. Не е учудващо, че следващата община по реализирани приходи от нощувки е община Минерални бани, където заради минералните извори е посещавана от туристи. Харманли и Димитровград са следващите общини по реализирани нощувки. В гр. Димитровград се намира най – големия пазар в България, в който търговци от цяла България пристигат всеки уикенд да пазаруват стоки на едро и дребно. Последни в класацията по реализирани нощувки и приходи е община Маджарово.

1.2. Транспортни връзки

Географското местоположение на област Хасково е изключително благоприятно и ключово. На територията на Хасковска област се кръстосват два от съществено важните за България и Европа трансконтинентални пътища - *първият е E80, вторият E 85.*

Международни транспортни коридори: 4, 8, 9, и 10

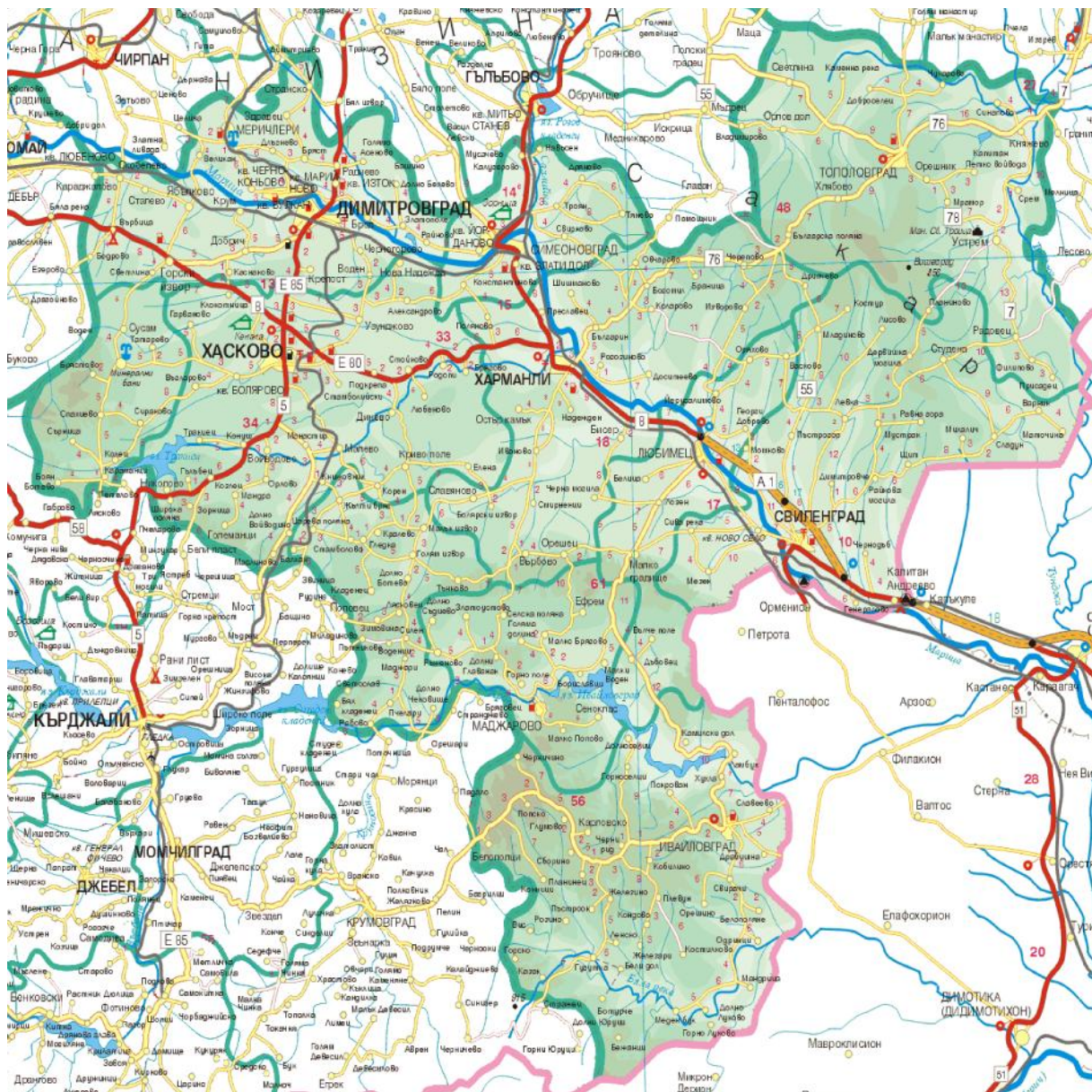
Първокласни пътища: транспортен коридор "Европа-Азия" включва първокласния път E-80 и магистралната ЖП линия E-70C

Морски транспорт - Черно море и Средиземно море се намират на 2 часа път с лек автомобил

Железопътен транспорт: София – Хасково - Свиленград (I категория), Русе – Хасково - Подкова (IV категория)

Освен изгодното транспортно-географско положение Хасковска област се отличава и с изключително благоприятното си природно-географско и икономическо-географско положение, което е оказало влияние върху икономическото развитие на територията. В геополитически план област Хасково е външна граница на Европейския Съюз и се намира на прехода между Европейския съюз и южната ни съседка Турция, на прехода между две култури, които от векове живеят заедно и намират общи пътища за развитието си. Като важен елемент на тези процеси и тенденции е трансграничното сътрудничество, което в нашия регион е свързано със засилване на икономическия и културен обмен с южните ни съседки – Гърция и Турция.

фигура 1 Карта на административно – териториално устройство

Транспортна инфраструктура

Пресичането на Общоевропейските транспортни коридори (коридори № 4 с коридор № 9) на територията на област Хасково е предпоставка за добра транспортна достъпност и свързаност на областта. Развитието и доизграждането на транспортната инфраструктура по направленията на коридорите е приоритетно за процеса на интегриране на областта на

национално и международно ниво. Изграждането на скоростен път по цялото трасе на ОЕТК № 9 на територията на България, отварянето на ГКПП „Маказа“, както и изграждането на интермодален терминал - Русе и модернизацията на жп линията по направлението, ще осигури неговото пълноценно функциониране.

Международния транспортен обмен на територията на областта се осъществява чрез ГКПП „Капитан Андреево“, на границата с Република Турция, който се явява външна граница за Европейския съюз, ГКПП „Капитан Петко Войвода“ и ГКПП „Ивайловград - Кипринос“ на границата с Република Гърция.

Броя на граничните контролно-пропускателни пунктове също оказва влияние върху степента на достъпност и свързаност с транспортните мрежи на съседни страни, възможностите за провеждане на транзитен трафик и развитие на трансграничното сътрудничество.

Пътна инфраструктура

Пътната мрежа е основен инфраструктурен елемент, обуславящ нивото на достъпност до територията и влияещ върху процеса на интеграция на областта. Автомагистралите и пътищата, които са част от ОЕТК имат най - голяма роля за свързването на пътната мрежа на областта с националната и международната пътни мрежи.

АМ „Марица“ е част от ОЕТК № 4. Към настоящият момент автомагистралата е частично изградена и е в процес на доизграждане. Доизграждането на АМ „Марица“ е важна стъпка за процеса на развитие на трансграничното сътрудничество на България и област Хасково, с Р. Гърция и Р. Турция. С окончателното завършване на магистралата ще се подобри значително транспортното обслужване и се очаква да се ускорят процесите на интеграция и икономическо развитие на областта.

Път I-5 (Е85) - „Русе - В.Търново – Габрово - Стара Загора – Димитровград – Хасково – Кърджали - Маказа“ е основната връзка на областта със Северна България и Румъния на север и Гърция на юг. През септември месец 2013 г. се очаква официално да бъде открит КПП Маказа, което значително ще подобри връзките с Гърция и ще усилва транспортния поток през областта.

Дължината на новоизградени и/или рехабилитирани / реконструирани пътища на територията на област Хасково през периода 2007-2012 г. е както следва:

- Автомагистрали – 30,3 км;
- Пътища II клас – 55,4 км;
- Пътища III клас – 66,6 км

През периода също така са извършени и ремонтни/възстановителни дейности по прилежащите към пътната инфраструктура съоръжения. Като резултат е подобрен транспортния достъп в посока Свиленград, Минерални бани, Тополовград и Ивайловград.

Състоянието на пътищата с национално значение (АМ и I клас) преобладаващо е добро и средно. Влошено е състоянието на регионалната пътна мрежа, особено на третокласната.

Железопътна инфраструктура

Област Хасково е добре обслужена с железопътен транспорт, като областта се обслужва от две главни железопътни линии:

- I главна жп линия „Калотина - София - Пловдив - Свиленград“ е по трасето на ОЕТК № 4 на територията на страната, по отдавна утвърденото направление с международно и историческо значение „Ориент Експрес“.
- IV главна жп линия „Русе - Горна Оряховица - Стара Загора - Димитровград - Подкова“ е част от ОЕТК №9. Прекъсването на линията към южната граница не дава възможност за ефективно използване на цялото железопътно направление. Не се планира линията да продължава към „ГКПП - Маказа“, а през Свиленград за Гърция.

По-важните гари, обслужващи жп транспорта в областта са - Димитровград, Харманли, Любимец, Свиленград, Узунджово, Хасково, Книжовник и Симеоновград, като гарите Хасково, Димитровград и Харманли са с най-голям товарооборот.

Телекомуникации

В област Хасково, наложилата се през последните години тенденция на намаление на фиксираната телефонна плътност и увеличение на мобилната продължава. В областта се предлагат услуги на трите мобилни оператора – „М – тел“, „Глобул“ и „Виваком“.

Достъпът до Интернет е осигурен в градските центрове. Проблеми съществуват основно в селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е твърде ниска и е необходимо изграждането на публични места за достъп до мрежата /телецентрове/ и WiFi зони. Това води до задълбочаване на териториалните различия в използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и се отразява на регионалния икономически растеж и конкурентоспособност.

2. Околна среда

2.1. Атмосферен въздух

Качествата на атмосферния въздух на област Хасково са повлияни от близостта на североизточните части на областта с енергийният комплекс „Марица Изток“, наличието на местни източници на замърсяване, концентрирани предимно в градовете Димитровград и Хасково, автотранспорта и битовите отоплителни процеси.

Промените на климата ще окажат своето въздействие и върху условията за туристическа дейност. Според очакваната промяна на индекса за туристически климат за ЕС, Хасковска област попада от общо 6 групи в неблагоприятната пета група по негативна промяна.

За оценка на комбинираното въздействие на тези промени е изчислен индекс на уязвимост от климатичните промени за регионите по NUTS 2 за целия ЕС. Според този индекс, Хасковска област попада в група 5 (от общо 6) с висока уязвимост от климатичните промени. Най – чувствителни сектори към климатични изменения са селско стопанство, туризъм, управлението на водните ресурси и горския фонд.

2.2. Водни ресурси

През територията на областта протичат три от най-големите български реки – Марица, Арда и Тунджа. Край тях от най-дълбока древност преминават пътища, свързващи Средиземноморието с вътрешността на Тракия и Родопския масив. Важна транспортна артерия е и р. Марица, използвана за превоз на стоки по вода до края на XIX в.

Водните ресурси се формират главно за сметка на оттока на река Марица и нейните притоци - Харманлийска, Върбица и Бяла река. От голямо значение за формирането на водните ресурси на територията на областта е и р. Арда и изградения на нея яз. “Ивайловград”, който е част от Ардинската каскада. Друг източник за формиране на водно - ресурсния потенциал са подземните грунтови води.

Интерес по отношение на риболовния туризъм представляват язовирите в областта – Бодрово, Гарваново, Доситеево, Гледка, Ивайловград, Иваново (Ясмаджика до с. Корен), Изворово, Каламица, Клокотница, Книжовник (Карамандере), Крум, Мандра, Момино, Прогрес, Райкова

могила, Светлина, Сираково, Сивата вода, Стамболийски, Токмакли, Тракиец, Черногорово, Ябълково.

На територията на областта съществуват няколко минерални извора при с. Минерални бани, град Мерицлери, общ. Димитровград, с. Троян, общ. Симеоновград, с. Долно Ботево, общ. Стамболово и др.

Екологично състояние и рискове на водите в област Хасково

Повърхностни води: В периода 2007-2011 г. се наблюдава устойчива тенденция за подобряване на екологичното състояние на водните тела в Хасковска област. Понастоящем участъците с лошо състояние на повърхностните водните тела са:

Басейн на р. Марица:

- *Река Банска средно и долно течение* – отпадъчни води от населени места и промишлена зона на гр. Хасково;
- *устие на р. Сазлийка* – отпадъчни води от гр. Раднево, гр. Гълъбово и дейността на ТЕЦ в района на тези населени места
- *Река Харманлийска и притоци до устие* – лошото екологично и химично състояние се дължи на заустване на промишлени и битови отпадъчни води от гр. Хасково и други населени места. При извършваните анализи за химично състояние (приоритетни вещества) се констатира периодични отклонения от стандартите за качество на околната среда по показателите олово и живак, което определя и лошото химично състояние на водното тяло. За пречистване на отпадъчните води на гр. Хасково през 2011 г. е изградена и пусната в действие ГПСОВ. През следващите години се очаква подобряване на състоянието на водното тяло. В Плана за управление на речните басейни 2010-2015 г. е предвидена мярка за доизграждане на канализация и осигуряване на подходящо пречистване на населените места под 2000 е.ж. За индустриалните предприятия е предвидена мярка за модернизиране на индустриалните ПСОВ и проучване на биоаккумуляция на приоритетни и опасни вещества в риби.
- *Река Марица от гр. Димитровград до границата* – отпадъчни води от по-големите населени места (Димитровград, Симеоновград, Харманли и др.) и НЕОХИМ-Димитровград. Установяват се единични случаи на наднормени концентрации на тежки метали (олово) след вливане на р. Харманлийска. За пречистване на отпадъчните води от Димитровград през 2010 г. е пусната в експлоатация ГПСОВ. През следващите години се очаква тенденция в подобряване на състоянието на водното тяло. В ПУРБ са предвидени мерки за построяване на ПСОВ за всички населени места над 2000 е.ж.

Басейн на р.Арда:

- *яз. Ивайловград* – органично замърсяване от непречистени отпадъчни води (повишено съдържание на общ фосфор и фосфати). Замърсяването на р. Арда надвишава допустимите норми на тежки метали много често, когато се топят снеговете и пълноводието на реката преминава през необработени и изоставени шахти на миньорските рудници в региона. В такъв период не е желателно къпането в реката, както и напояването на добитъка.

Подземни води: В Хасковска област са установени 9 подземни водни тела. Преобладаващата част от тях са в лошо състояние химично състояние - 6 бр., а само 2 са в добро химично състояние. За едно подземно водно тяло липсват наблюдения.

Източници на замърсяване на водите

Най - значителен замърсител на повърхностните и подземни водни обекти в региона на РИОСВ – Хасково са канализационните системи на населените места.

Най-големите емитери на замърсени производствени отпадъчни води в района са: „Неохим“ АД, Димитровград и Северна индустриална зона – Хасково, (включваща Пивоварен завод на „Каменица“ АД, „Българска млечна компания -Хасково“ ООД, „НИК“ АД, Хасково, птицеферма на „Галус“ АД). Опасни вещества се съдържат и в изтичащите руднични води от ликвидиранияте рудници в региона на Маджарово. Почти всички обекти, формиращи и изпускащи замърсени производствени отпадъчни води в повърхностни води на област Хасково са изградили пречиствателни съоръжения.

За съжаление, голяма част от изградените пречиствателни съоръжения не отговарят на съвременните изисквания, поради което не работят ефективно и не постигат определените в разрешителните за заустване норми. В други случаи, въпреки старанието на операторите и вложените инвестиции монтираните нови пречиствателни инсталации също не постигат определените индивидуални емисионни ограничения, най - вероятно поради избор на неподходящи за това производство съоръжения.

3. Социално – икономически фактори в Хасковска област

3.1. Териториална структура и население

Степента на урбанизация (относителният дял на градското население) в област Хасково е 72,5 %. В отделните общини степента на урбанизация варира силно. Логично най - висока е в община Хасково – 81,1 %, където живее 43 % от градското население на областта. Най - ниска е в община Маджарово (33,7%) и разбира се в общините без градове Стамболово и Минерални бани. Икономическият потенциал на общините с преобладаващо градско население е значително по - висок от този на общините с преобладаващо селско население. Това се обуславя от различния начин на живот в селото и в града, както и във възможностите за трудова реализация.

таблица 1 Градско население и степен на урбанизация в общините на Хасковска област, 2011 г.

ОБЩИНИ	Население, бр.		Процент градско население, %
	Общо	В градовете	
Димитровград	53557	40423	284
Ивайловград	6426	3739	58,2
Любимец	10214	7654	74,9
Маджарово	1665	561	33,7
Минерални бани	5899	-	0
Свиленград	23004	18115	78,7
Симеоновград	8755	6712	76,7
Стамболово	5934	-	0
Тополовград	11681	5588	47,8
Харманли	24947	18589	81,1
Хасково	94156	76397	1353
Област Хасково	246238	177778	72,2
Р България			72,5

Източник: НСИ

Населението на област Хасково към 2011 г. според НСИ е 246 238 души. Разпределението по етнически групи е както следва:

- Българи – 180 541 души (79, 40 %)
- Турци – 28 444 (12, 50 %)
- Роми – 15 889 (6,77 %)
- Други – 2 508 (1.10 %)

От самоопределилите се 196 214 души, православни християни са 152 392 души (77, 67 %), мюсюлмани 23 314 (11,88 %), други 20 508 (10, 45 %).

През 2011 г. в 10 - те града на областта живеят 177 778 души.. В периода 2001 – 2011 г. намалява населението на всички градове в областта. Най - малко намалява населението на Свиленград (-4,8%) и Хасково (-4,9%). Сравнително малко намалява населението на Харманли (-6,7%) и Любимец (-7,0%).

таблица 2 Население на градовете в област Хасково, 2011 г.

Градове	Население, бр.		Намаление на населението, %
	Население 2001 г.	Население 2011 г.	
Димитровград	45768	38738	-15,40%
Меричлери	2193	1685	-23,20%
Ивайловград	6426	3739	-15,40%
Любимец	10214	7654	-7,00%
Маджарово	1665	561	-24,30%
Минерални бани	-	-	0
Свиленград	23004	18115	-4,80%
Симеоновград	7790	6712	-13,80%
Стамболово	-	-	0
Тополовград	6703	5588	-16,60%
Харманли	19927	18589	-6,70%
Хасково	80303	76397	-4,90%

Източник: НСИ

Състоянието на физическа среда в населените места е сериозен проблем както за общините от централните територии – Хасково, Димитровград, Харманли и Свиленград, така и в малките

периферни общини. Мрежите на градската техническа инфраструктура повсеместно не удовлетворяват адекватно градските нужди. Амортизирана е градската физическа среда и сградният фонд в големи части от територията на градовете.

Сравнително по - добро е състоянието в центровете на градовете благодарение на някои общински и частни инициативи. Прилагането на интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Хасково и град Димитровград ще допринесе допълнително за положителното развитие на градската среда в определените зони за въздействие. От следващата вълна на ИПГВР ще се възползват Свиленград и Ивайловград. За съжаление другите малки градове в областта не са предвидени като бенефициенти по тази програма и е много проблематично включването им в кампанията за интегрирано градско възстановяване и развитие. Много сериозни усилия в тази сфера са от първостепенна необходимост за всички градове в областта.

таблица 3 Население към 31.12.2012 г. в област Хасково по възраст, местоживееене и пол

Област Хасково	Общо			В градовете			В селата		
Възраст	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Хасково	241 676	118 065	123 611	174 895	85 002	89 893	66 781	33 063	33 718
0	2 140	1 103	1 037	1 611	840	771	529	263	266
1 - 4	8 855	4 419	4 436	6 846	3 435	3 411	2 009	984	1 025
5 - 9	10 845	5 576	5 269	8 224	4 264	3 960	2 621	1 312	1 309
10 - 14	10 618	5 427	5 191	8 052	4 092	3 960	2 566	1 335	1 231
15 - 19	11 568	5 941	5 627	8 673	4 434	4 239	2 895	1 507	1 388
20 - 24	12 196	6 442	5 754	8 972	4 669	4 303	3 224	1 773	1 451
25 - 29	14 546	7 677	6 869	11 094	5 805	5 289	3 452	1 872	1 580
30 - 34	16 140	8 504	7 636	12 710	6 563	6 147	3 430	1 941	1 489
35 - 39	17 575	9 158	8 417	13 891	7 104	6 787	3 684	2 054	1 630
40 - 44	16 859	8 716	8 143	13 075	6 585	6 490	3 784	2 131	1 653
45 - 49	16 293	8 210	8 083	12 503	6 159	6 344	3 790	2 051	1 739
50 - 54	17 603	8 856	8 747	13 422	6 608	6 814	4 181	2 248	1 933
55 - 59	18 630	9 179	9 451	13 875	6 723	7 152	4 755	2 456	2 299
60 - 64	17 844	8 441	9 403	12 654	5 954	6 700	5 190	2 487	2 703
65 - 69	14 465	6 415	8 050	9 393	4 127	5 266	5 072	2 288	2 784
70 - 74	11 884	5 023	6 861	6 955	2 875	4 080	4 929	2 148	2 781

75 - 79	11 388	4 514	6 874	6 138	2 361	3 777	5 250	2 153	3 097
80 - 84	7 916	2 998	4 918	4 428	1 586	2 842	3 488	1 412	2 076
85 - 89	3 426	1 190	2 236	1 895	667	1 228	1 531	523	1 008
90 - 94	792	248	544	437	136	301	355	112	243
95 - 99	84	25	59	41	13	28	43	12	31
100 +	9	3	6	6	2	4	3	1	2

Това, което се забелязва от таблица 3 е, че най – многобройна е групата на хората, които са във възрастовата граница 30 – 64 г., където средно в група са около 16 000 – 17 000 души. Младото население между 15 - 29 г. са следващата група по брой. Приблизително същия е броя на застаряващото население между 70 – 79 г.

Таблица 4 показва какво е разпределението на населението под трудоспособна, в трудоспособна и в над трудоспособна възраст.

таблица 4 Население в областта под трудоспособна, в трудоспособна и над трудоспособна възраст

Възраст	Общо			В градовете			В селата		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	246 238	120 310	125 928	177 778	86 438	91 340	68 460	33 872	34 588
Под трудоспособна ¹	34 648	17 653	16 995	26 462	13 490	12 972	8 186	4 163	4 023
В трудоспособна ²	149 477	79 297	70 180	114 441	59 572	54 869	35 036	19 725	15 311
Над трудоспособна ³	62 113	23 360	38 753	36 875	13 376	23 499	25 238	9 984	15 254

1 Под трудоспособна възраст - до 15 навършени години.

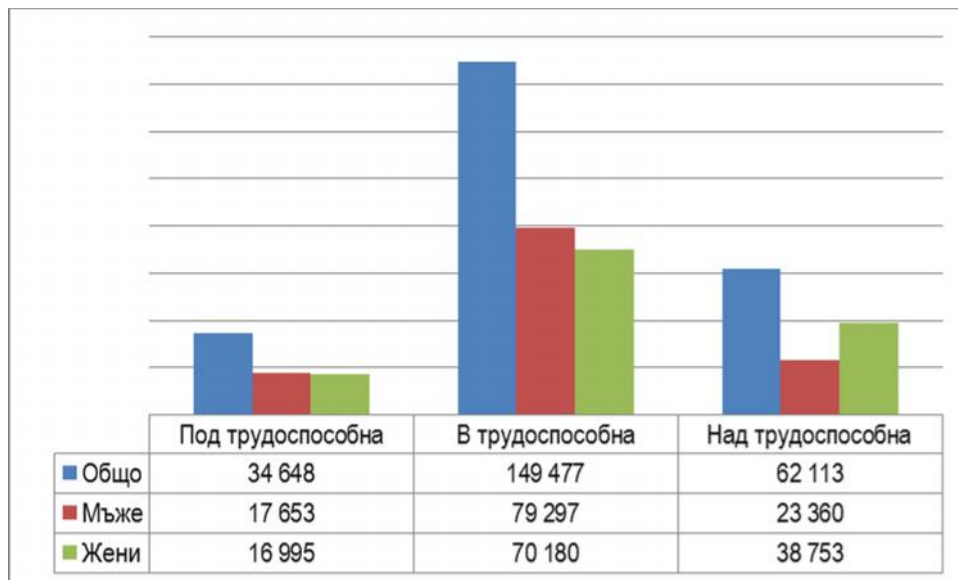
2 В трудоспособна възраст - жени от 16 до 59 и мъже от 16 до 62 навършени години.

3 Над трудоспособна възраст - жени на 60 и повече навършени години и мъже на 63 и повече навършени години.

13,8 % от населението е на възраст до 15 години, а 65, 3 % в трудоспособна възраст от 15 до 64 години. 21 % от населението на областта е на възраст над 65 г. Отношението на населението на възраст под 15 и на 65 и повече години към населението на възраст от 15 до 64 години е 51,8 %.

В следващата фигура е визуализирано населението под трудоспособна, в трудоспособна и над трудоспособна възраст в района на област Хасково.

фигура 2 Население по трудоспособност

Когато сравним последните две графи включващи населението под трудоспособна и надтрудоспособна възраст се забелязва, че тези, които са в пенсионна възраст са почти двойно повече от децата и младежите до 15 годишна възраст. Още един регион в България показва, че населението на страната ни е застаряващо и намалява делът на младите хора спрямо тези, които са в пенсионна възраст.

3.2. Стопански измерения на туризма

Един от приоритетите в действащата до 2013 г. областна стратегия е «Превръщане на туризма в печеливш и перспективен отрасъл».

В регионален план, област Хасково е на предпоследната, четвърта позиция след регионалната столица Пловдив, центъра на зимните спортове – Смолян и Пазарджик, изпреварвайки Кърджали по реализирани нощувки 97 119 бр., с 5 729 000 лв. приходи за 2012 г.. Обнадеждаващ е фактът, че макар и на относително ниско ниво, броят на

реализираните в областта нощувки се е запазил стабилен и с лека тенденция на увеличаване през последната година от проследения период 2008-2012 г. Реализираните нощувки през визирания период се колебаят в диапазона 90-102 хиляди. Първенец по брой е община Хасково (26 хил.), следвана от граничния Свиленград (22 хил.) и Димитровград (13 хил.). В общините Маджарово и Стамболово има регистрирани символични следи от туризъм – съответно 107 и 263 нощувки за 2011 г. Делът на туризма в областната икономика е твърде скромен – под 0,2%. Най-значим е делът му в икономиката на община Минерални бани – 3,9 %. За останалите общини, туризмът присъства в местните икономики със символични дялове – от 0,03% (Димитровград), до 0,57% (Свиленград). В една от съставните общини - Симеоновград, няма регистрирана туристическа дейност, тъй като няма регистрирани средства за подслон и места за настаняване.

таблица 5 Брой нощувки и приходи по общини

Стопански измерения на туризма по общини			хил. лв.
Общини	Капацитет	Нощувки	Приходи
Димитровград	66 820	14 927	284
Ивайловград	31 007	3 969	79
Любимец	20 075	5 217	70
Маджарово	13 750	107	8
Минерални бани	55 952	12 959	549
Свиленград	126 893	22 286	1 583
Стамболово	2 928	263	16
Тополовград	19 710	1 315	30
Харманли	76 650	9 003	323
Хасково	164 744	26 074	1 353

Източник: НСИ, 2012 г.

Най – много приходи от нощувки се наблюдават в общините Хасково и Свиленград, като Свиленград е водеща за цялата област. Това е по обясними причини, а именно Свиленград се явява крайграничен регион и това е поради близостта на границата с Р. Турция. Хасково е най – големия и областен град и поради това по реализирани приходи е втора по ред. Не е учудващо, че следващата община по реализирани приходи от нощувки е община Минерални бани, където заради минералните извори е посещавана от туристи. Последни в класацията по реализирани нощувки и приходи е община Маджарово.

таблица 6 Стопански измерения на туризма в област Хасково в периода 2008 – 2012 г.

	2008	2009	2010	2011	2012
Средства за подслон и места за настаняване - брой	34	34	48	45	44
Легла - брой	1733	1730	2007	1786	1582
Легла - денонощия - брой	625 616	607 252	697 984	578 529	487 623
Реализирани нощувки - брой - общо	102 353	90 856	101 459	96 120	97 119
Реализирани нощувки - в т.ч. чужденци	22 891	23 752	25 818	24 689	28 589
Пренощували лица - брой	64 045	52 741	59 040	57 087	56 680
Пренощували лица - в т.ч. чужденци	15 119	13 523	15 543	14 404	16 032
Среден престой на регистрираните лица	1,6	1,72	1,72	1,68	1,71
Среден престой на регистрираните лица - чужденци	1,51	1,76	1,66	1,71	1,78
Приходи от нощувки - левове - общо	3 930	4 032	4 408	4 293	5 728
Процентно изменение на приходите от нощувки	272	958	132	439	757
Приходи от нощувки - левове - в т.ч. чужденци	0%	26,10%	9,30%	-2,60%	33,43%
Приходи от нощувки - левове - в т.ч. чужденци	1 173	1 504	1 615	1 566	1 628
Процентно изменение на приходите от нощувки	062	050	646	821	358
Приходи от нощувки	0%	28,22%	7,42%	-3,02%	39,30%

Данните са обработени, като за база е използвана статистиката на НСИ за 2013 г.

Средната пълняемост на базите е 19,9 % - трета по ефективност в Южния централен район (21,7 %) след област Пазарджик (28,5 %) и Пловдив (26,6 %). На общинско ниво, най-оползотворен капацитет регистрира Любимец (26,0 %), а най-неоползотворен – Маджарово (само 0,8 %). На практика, това означава провален туризъм за тази община. Визуализацията на графиката (фиг.5) подчертава както разликите в обемите, така и в цените на нощувките. Най-евтина услуга „нощувка” предлага Димитровград (средно 19 лв.), а най-скъпа – Свиленград и Маджарово – близо 4 пъти по-скъпа (средно 71 лв.). Именно тази разлика формира изразителния обем на приходите от нощувки в община Свиленград.

Тези данни, разбира се, са индикативни и показват само тенденциите в региона, защото статистическите данни в България не отразяват действителните данни, а и понякога в таблиците се открива погрешно сумиране на данни и некоректни цифри.

3.3. Места за настаняване

Обектите за настаняване в района са концентрирани главно в районите на голям транзитен трафик – 65 обекта от общо 93 в областта / в градовете по международния коридор Е80: Хасково – 24 обекта, Димитровград - 9, Харманли - 15 и Свиленград - 17/.

Като се има в предвид, че съществуващото положение е резултат изцяло на база на търсенето, би могло да се каже, че в момента в региона е развит предимно бизнес туризма. Разпределението на обектите по категории в посочените градове е:

- хотели ***, **** и ***** - 9% /
- хотели и семейни пансионати, категория ** - 23%,
- хотели и семейни пансионати, категория * - 18%
- частни квартири -13%
- други /в процес на категоризиране, неподлежащи на категоризиране – хижи.

таблица 7 Публичен регистър на категоризираните обекти в област Хасково по общини – информация от уеб сайта на МИЕ от 28.06.2013 г.

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Даден а катего рия	Бро й стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
1	Хасково	Къща за гости	Дикрас	2 звезди	3	5	гр. Хасково, м. "Куба" 1 462	
2	Хасково	Къща за гости	Двата ореха	2 звезди	4	8	гр. Хасково, м. "Кекличево стопанство - А"	
3	Хасково	Самостоятелни стаи	Деми	1 звезда	3	7	гр. Хасково, ул. "Св. Св. Кирил и Методий" 80	
4	Хасково	Самостоятелни стаи	Олимпик	1 звезда	3	5	гр. Хасково,, ул. "П. Р. Славейков" 5	
5	Хасково	Самостоятелни стаи	Сакар	1 звезда	4	7	гр. Хасково, ул. "А.Константинов" 1	
6	Хасково	Самостоятелни стаи	Цар Симеон	1 звезда	10	10	гр. Хасково, бул. "Васил Левски" 9	

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Дадена категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
7	Хасково	Самостоятелни стаи	Класик	2 звезди	5	10	гр. Хасково, ул. "Александър Танев" 2А ет. 1	
8	Хасково	Самостоятелни стаи	Макс комфорт	2 звезди	3	4	гр. Хасково, ул. "Климент" 3А ет.1 ап.3	
9	Хасково	Семеен хотел	Фантазия	2 звезди	10	22	гр. Хасково, парк "Кенана"	+359 38 62 46 00
10	Хасково	Семеен хотел	Централ	2 звезди	7	14	гр. Хасково, ул. "Варна" 4	+ 359 38 660333; +359 885872291
11	Хасково	Семеен хотел	Тракия	2 звезди	15	20	гр. Хасково, бул. "Съединение" 18	+359 38 60 25 60
12	Хасково	Семеен хотел	Малкия Хан	2 звезди	9	13	гр. Хасково, бул. "Стефан Стамболов" 1	
13	Хасково	Хотел	Оазис	1 звезда	21	29	гр. Хасково, бул. "Г. С. Раковски" 10	+359 38 66 32 48
14	Хасково	Хотел	Джем	1 звезда	14	25	с. Текето	+359 889919348
15	Хасково	Хотел	Калуа	1 звезда	5	10	гр. Хасково, парк "Кенана"	
16	Хасково	Хотел	Дружба	2 звезди	15	25	гр. Хасково, местност "Кенана"	+359 38 605595
17	Хасково	Хотел	Родопи	2 звезди	39	61	гр. Хасково, бул. "България" 39	+359 38 609660; +359 882 609 660
18	Хасково	Хотел	Хасково	3 звезди	19		гр. Хасково, ул. "Васил Друмев" 20	+359 38 602525; +359 882602525
19	Хасково	Хотел	Даймънд Плаза	3 звезди	21		гр. Хасково бул. "България" 81	+359 38 605500; +359 38 605509
20	Хасково	Хотел	Ретро	3 звезди	37	71	гр. Хасково, бул. "Освобождение" 7	+ 359 38 666201; +359 876087022
21	Хасково	Хотел	Европа	4 звезди	64	77	гр. Хасково, парк "Кенана"	+359 38 606 606
22	Димитровград	Къща за гости	Арфа	2 звезди	6	13	гр. Димитровград, ул. "Бор" 4	+359 888505332

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Даден а категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
23	Димитровград	Мотел	Марица	1 звезда	10	24	гр. Димитровград, ул. "Панорамен път" 57	+359 391 62232
24	Димитровград	Хотел	Москва	1 звезда	32	56	гр. Димитровград, бул. "Димитър Благоев" 11	
25	Димитровград	Хотел	Славяни	3 звезди	25		гр. Димитровград, бул. "Раковски"	+359 391 60100
26	Ивайловград	Еко дом	ЕК "Дарина"	2 звезди	3	8	гр. Ивайловград, ул. "Съединение" 19	
27	Ивайловград	Еко дом	ЕК "Мечта"	2 звезди		7	гр. Ивайловград, ул. "Капитан П. Войвода" 10	
28	Ивайловград	Еко дом	ЕК "Балабановата къща"	2 звезди		18	гр. Ивайловград, ул. "Армира" 29	+ 359 897926102; + 359 899195024
29	Ивайловград	Пансион	П "Тракия"	2 звезди		10	гр. Ивайловград, ул. "Капитан П. Войвода" 23	
30	Ивайловград	Стаи за гости в къща	СК "Мони"	2 звезди		12	гр. Ивайловград, ул. "Любимец" 12	
31	Ивайловград	Стаи в апартамент	СА "Пиф"	2 звезди		3	гр. Ивайловград, ул. "Шести септември" 6	
32	Ивайловград	Стаи за гости в къща	Нанси	2 звезди		3	гр. Ивайловград, ул. "Армира" 34	
33	Ивайловград	Къща за гости	КС "Ахрида"	2 звезди		10	гр. Ивайловград, ул. "Асен Златаров" 1	+359 3661 6233; +359 898628653

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Дадена категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
34	Ивайловград	Семеен хотел	СХ "Св. Св. Константин и Елена"	2 звезди	25	50	гр. Ивайловград, ул "Армира" 8	+359 888128086; +359 888128083
35	Ивайловград	Семеен хотел	СМ "Бор"	2 звезди		20	гр. Ивайловград, ул "Бор" 2	+359 3661 6511; +359 888581139
36	Ивайловград	Семеен хотел	Армира	3 звезди	17	35	гр. Ивайловград, ул. "Бор" 2	+359 3661 6511; +359 888581139
37	Ивайловград	Хотел	Тракия	1 звезда		35	гр. Ивайловград, ул "Капитан П. Войвода" 23	+359 889 892 296; +359 888 134 239; +359 888 134 237
38	Ивайловград	Хотел	Лайт хотелс	1 звезда		19	гр. Ивайловград, ул. "Георги С. Раковски" 20	+359 888127017
39	Ивайловград	Хотел	Луксор	1 звезда		49	гр. Ивайловград, ул. "Армира" 9	+359 887215958; +359886 995 472
40	Маджарово	Самостоятелни стаи		1 звезда		7	гр. Маджарово, ул. "Капитан Петко Войвода", бл.5, ап.28,29	
41	Маджарово	Почивна станция		1 звезда		15	с. Малки Воден	
42	Маджарово	Къща за гости		2 звезди		20	с. Бориславци	
43	Маджарово	Къща за гости	Тракийска къща	2 звезди		14	с. Бориславци	
44	Маджарово	Къща за гости	Дивата ферма	2 звезди		4	с. Горно поле	
45	Маджарово	Хотел	Рай	3 звезди			гр. Маджарово, ул. "Димитър Маджаров" 48	+359 3720 2230
46	Минерални бани	Почивна станция	"ЕВН България Електроразпределение" АД	1 звезда	9	24	с. Минерални бани, ул. "Енергетик" 26	
47	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира	1 звезда	2	3	с. Минерални бани, ул. "Оборище" 10	+359 3722 2450
48	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира	1 звезда	3	6	с. Минерални бани, ул. "Панайот	+359 3722 2691

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Даден а категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
							Волов" 4	
49	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира "Костадинова"	1 звезда	3	6	с. Минерални бани, ул. "Петър Берон"	+359 889298336
50	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Тихия кът	1 звезда	4	8	с. Минерални бани, ул. "Васил Левски" 18А	+359 886711035
51	Минерални бани	Самостоятелни стаи	При Колчо	1 звезда	5	9	с. Минерални бани, бул. "Васил Левски" 12	+359 887670203
52	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира	1 звезда	7	14	с. Минерални бани, ул. "Панайот Волов" 5	+359 3722 2563
53	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира "Младост" 4	2 звезди	2	4	с. Минерални бани, ул. "Младост" 4	+359 3722 2038
54	Минерални бани	Самостоятелни стаи	Частна квартира "Национал"	2 звезди	3	5	с. Минерални бани, ул. "Станил Филев" 14	+359 888711887
55	Минерални бани	Къща за гости	Частна квартира	1 звезда	3	6	с. Минерални бани, ул. "Панайот Волов" 2	+359 88902572
56	Минерални бани	Къща за гости	Диана	1 звезда	5	11	с. Минерални бани, ул. "Станил Филев" 9	+359 886887963
57	Минерални бани	Къща за гости	Ставреви	1 звезда	5	13	с. Минерални бани, ул. "Панайот Волов" 1	+359 3722 2224
58	Минерални бани	Къща за гости	Частна квартира "Щастливец"	2 звезди	5	12	с. Минерални бани, ул. "Янко Кожухаров" 1А	
59	Минерални бани	Къща за гости	Частна квартира "Виктория ГОЛД"	2 звезди	5	9	с. Минерални бани, ул. "Спортист" 1	+359 3722 2286
60	Минерални бани	Семеен хотел	Виамa	1 звезда	4	8	с. Минерални бани, ул. "Оборище" 14	

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Дадена категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
61	Минерални бани	Семеен хотел	Яман	1 звезда	10	20	с. Минерални бани, бул. "Васил Левски" 12	+359 886704313
62	Минерални бани	Семеен хотел	Замъкът	3 звезди	11	22	с. Минерални бани, ул. "Витоша" 11	
63	Минерални бани	Хотел	Йонико	1 звезда	30	80	с. Минерални бани, ул. "Васил Левски" 26	+359 3722 2185
64	Минерални бани	Хотел	Изворите	1 звезда	30	73	с. Минерални бани, ул. "Иван Вазов" 25	+359 32 688082
65	Минерални бани	Хотел	Айлин	2 звезди		15	с. Минерални бани, ул. "Любен Каравелов" 8	+359 38 664641
66	Минерални бани	Хотел	България	3 звезди			с. Минерални бани, ул. "Простор" 2	+359 3722 2404
67	Свиленград	Бунгало		2 звезди	8	14	с. Мезек	
68	Свиленград	Мотел	Амфора	1 звезда	26	52	гр.Свиленград, ГКП Свиленград	
69	Свиленград	Пансион (хостел)		1 звезда	5	12	гр.Свиленград, ул. "Х. Аспарух" 19	
70	Свиленград	Пансион (хостел)	Елит	2 звезди	4	8	гр.Свиленград, бул. "България" 73	
71	Свиленград	Пансион (хостел)		2 звезди	20	37	гр.Свиленград, ул. "Ал.Стамболийски" 23	
72	Свиленград	Пансион (хостел)		2 звезди	5	10	гр.Свиленград, кв. "Гебран", ул. "Волгоград"	
73	Свиленград	Пансион (хостел)	Водопада	2 звезди	11	22	гр.Свиленград, ул. "Д-р Страшимир Дочков"	
74	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	2	8	гр.Свиленград, ул. "П. Възстание" 13	

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Дадена категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
75	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	2	2	гр.Свиленград, ул. "Трети март" 16	
76	Свиленград	Самостоятелни стаи	"Ривиера Комфорт"	1 звезда	3	6	гр.Свиленград, ул. "Света гора" 89	
77	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	3	3	гр.Свиленград, ул. "Бяло море" 19А	
78	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	3	6	гр.Свиленград, ул. "В. Левски" 29	
79	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	4	4	гр.Свиленград, ул. "Хр. Смирненски" 3	
80	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	4	12	гр.Свиленград, ул. "В. Левски" 9	
81	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	4	8	гр.Свиленград, ул. "Д. Благоев" 30	
82	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	4	8	гр.Свиленград, ул. "Т. Кирков" 76	
83	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	5	5	гр.Свиленград, ул. "Ал. Стамболийски" 45	
84	Свиленград	Самостоятелни стаи		1 звезда	5	10	гр.Свиленград, ул. "Ст. Стамболов" 36	
85	Свиленград	Самостоятелни стаи		2 звезди	4	6	гр.Свиленград, ул. "Ген. Скобелев" 68	
86	Свиленград	Самостоятелни стаи		2 звезди	4	4	гр.Свиленград, ул. "Рила" 4	
87	Свиленград	Самостоятелни стаи		2 звезди	4	7	гр.Свиленград, ул. "Ген. Скобелев" 68	
88	Свиленград	Самостоятелни стаи		2 звезди	8	13	гр.Свиленград, ул. "Ален Мак" 1	
89	Свиленград	Семеен хотел	Вера и син	1 звезда	6	6	гр.Свиленград, ул. "Родопи" 2А	
90	Свиленград	Семеен хотел		1 звезда	7	10	гр.Свиленград, ул. "Родопи" 2	

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Дадена категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
91	Свиленград	Семеен хотел		2 звезди	8	16	гр.Свиленград, ул. "С.Стамболов" 51	
92	Свиленград	Семеен хотел		2 звезди	10	20	с. Капитан Андреево, ул. "Марица" 14	
93	Свиленград	Семеен хотел	Виктория	2 звезди	11	18	гр.Свиленград, ул. "Рила" 4	
94	Свиленград	Семеен хотел	Роял	2 звезди	11	11	гр.Свиленград, ул. "К.Маркс" 18	
95	Свиленград	Семеен хотел	Централ	3 звезди	10	10	гр.Свиленград, бул. "България" 89	
96	Свиленград	Семеен хотел	Понтос	3 звезди	11	11	гр.Свиленград, ул. "Иван Мангюфев" 8	
97	Свиленград	Семеен хотел	Джордж	3 звезди	17	37	гр.Свиленград, ул. "Септемврийци" 2	
98	Свиленград	Хотел	Метропол Принцес	1 звезда	26	29	гр.Свиленград, пл. "14-ти март" 1	
99	Свиленград	Хотел	Галакси	1 звезда	39	63	гр.Свиленград, ул. "Одрин" 8	
100	Свиленград	Хотел	Свилена	1 звезда	54	107	гр.Свиленград, пл. "Свилена"	
101	Тополовград	Къща	Жик - так	1 звезда		8	с.Княжево	
102	Тополовград	Къща	Старата къща	2 звезди		7	гр. Тополовград, ул. "Гюмюрджина" 3	+359 897659066
103	Тополовград	Къща		3 звезди	9	21	между с. Срем и с. Княжево	+359 470 41348
104	Тополовград	Самостоятелни стаи	Оксен	1 звезда	2	5	гр. Тополовград, ул. "Осьм" 8	+359 470 21 67
105	Тополовград	Самостоятелни стаи	Рай	2 звезди	2	8	гр. Тополовград, ул. "Янтра" 30	+359 470 52236
106	Тополовград	Семеен хотел	Империял	2 звезди	9	14	гр. Тополовград, ул. "Сергей Румянцев" 23	+359 470 4666

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Даден а категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
107	Тополовград	семеен хотел	Сакар	2 звезди	12	27	Вилна зона - гр. Тополовград	
108	Тополовград	Семеен хотел	Галина Палас	3 звезди	20	40	с.Срем	+359 478 88221
109	Харманли	Къща за гости		1 звезда	4	6	общ. Харманли	
110	Харманли	Самостоятелни стаи	Венеция	2 звезди	5	5	гр. Харманли, ул. "Ал.Константинов" 24	
111	Харманли	Самостоятелни стаи	Спартак - Румяна Русева	1 звезда		8	гр. Харманли, ул. "Бенковски" 76	
112	Харманли	Мотел	Герганин извор	1 звезда				
113	Харманли	Мотел	Райски кът	1 звезда	6	12	общ.Харманли, м-ст "Хунките"	
114	Харманли	мотел	Извора на белоногата	2 звезди		39	м-т "Извора на Белоногата"	
115	Харманли	Семеен хотел	Алгера	1 звезда		10	гр. Харманли, ул. "Г.Жечев" 9А	
116	Харманли	Семеен хотел	Ралица	1 звезда	10	20	М-ст "Старите лозя"	
117	Харманли	Хотел	Прима	1 звезда	15	30	гр. Харманли, бул. "България" 83	
118	Харманли	Семеен хотел	Токлуоглу	1 звезда	12	30	VIII-ми етаж от хотелски комплекс "Хеброс", гр. Харманли, пл. "Възраждане" 7	
119	Харманли	Семеен хотел	Хеброс	1 звезда	15	30	I-ви и II-ри етаж от хотелски комплекс "Хеброс", гр. Харманли, пл. "Възраждане" 7	
120	Харманли	Семеен хотел	Олимпия	2 звезди		20	гр. Харманли, ул. "Ал.Стамболийски" 114А	

№	Община	Тип	Наименование на обекта	Даден а категория	Брой стаи	Брой легла	Адрес на обекта	Телефон за контакт
121	Харманли	Хотел	Принц	2 звезди		17	IV-ви и V-ри етаж от хотелски комплекс "Хеброс", гр. Харманли, пл. "Възраждане" 7	
122	Харманли	Хотел	Приказките		48	112	гр. Харманли, местност Дефилето	+359 373 85105; +359 88 8127985

Въпреки, че по приложения списък броя на средствата за подслон и места за настаняване в областта четирикратно надхвърля данните от статистиката, отново има популярни хотели нерегистрирани в системата, а още по-странно общини, за които липсва каквато и да е информация.

Ето някои данни:

община Любимец

- хотел "Марица" *, пл. "Трети март"
- семеен хотел "Фантазия" * *, ул. Ж. Терпешев 1
- "Вила Дъбовец"**, с. Дъбовец, община Любимец

община Симеоновград

- семеен хотел "Марица" * *, център

община Стамболово

- къща „Бакалница Тракия“ с. Поповец
- хотел „Гледка“ с. Гледка
- хотелски комплекс „Арда с. Долно Черковище
- семеен хотел „Мако“ с. Стамболово
- къща за гости „Никодиа“ с. Царева поляна
- туристически център за Еко туризъм, с. Тънково
- къща за гости „Тепавицата“, с. Рабово

община Маджарово

Природозащитен Център Източни Родопи разполага с осем места за настаняване в сградата на Центъра и осем в апартаменти в град Маджарово, отдалечени на 3 км.

Хотелската база се реструктурира, има известна дисперсия на легловата база, което възпрепятства предлагането на по - богат туристически продукт. По - голяма част от съществуваща хотелска база от миналото е приватизирана или отдадена под аренда на частни предприемачи. Новопостроените частни хотели, сериозно конкурират старите хотели с амортизирана материално - техническа база и лоши битови условия. Има няколко изградени специализирани хотелски комплекси, които предлагат много добри условия за бизнес туризъм. Като алтернатива на централните хотели се появяват малки частни хотели, най-често тип "семеен".

За обектите за настаняване в посочените градове е характерно:

- ✓ преимуществено в тях се предлага нощувка, нощувка със закуска, паркинг, в почивни станции и т.н. / - 20% по-високо категорияните допълнителни услуги като рум сервис, сейф, химическо чистене и пране, фризьорски салон, фитнес център, сауна; бизнес услуги.
- ✓ има средна и сравнително висока категория хотели, предлагащи много добро ниво на обслужване и условия в тях: : х-л Европа ****/Хасково/, х-л Хасково****/Хасково/, х-л Даймонд Плаза ***/Хасково/, х-л Ретро ***/Хасково/, х-л България*** /Минерални бани/, х-л Славяни*** /Димитровград/ и др.
- ✓ има хотели, които имат вече опит в конферентния туризъм;
- ✓ по-голяма част от хотелите имат опит в работата с чужденци;
- ✓ като цяло не се ползват услугите на туроператори и туристически агенции от хотелиерите
- ✓ хотелите като цяло не са активни по отношение на рекламата и маркетинга.

Въпреки грешките и неточностите, освен на статистиката, няма други данни на които могат да се базират изводи за измерението на туризма в областта. Средният престой на регистрираните лица е твърде кратък. Той варира от 1 – 1,6 дни в Хасково – Харманли – Свиленград, до 2 – 4 дни за Минерални бани, средището на пазари – Димитровград и Любимец. Това характеризира туризма в областта като „транзитен“, с малък престой в една локализация и най – вероятно, с преобладаващи „бизнес поводи“, а не с повод „туризъм“. Фактите сочат, че в областта е развит туризъм със скромни измерения. Хасково, Свиленград и Димитровград донякъде оползотворяват ресурсите си за „транзитен“ и „пазарен“ туризъм. Голяма част от регистрираните нощувки всъщност са хотелски услуги на бизнеса. Анкетираното мнение на общинските администрации в областта потвърди проблемната картина в сферата на туризма:

- Недобре развит туристически продукт
- Недоразвита мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма
- Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги

- Лоша транспортна достъпност към повечето места за туризъм
- Лошо състояние и ограничен достъп до обекти на природното и културно наследство

Безпроблемни са само средствата за подслон. Област Хасково разполага с адекватна база за настаняване – както в количествено, така и в качествено отношение. Статистиката и измененията през последните 5 години показва, че въпреки увеличения брой средства за подслон, легловата база е намалена, а от там и реализираните нощувки. Добрата новина е, че приходите от нощувки за български граждани драстично се увеличават, както и постепенно средния престой на всички. Тази тенденция трудно се контролира към покачване, защото най – големия брой чуждестранни туристи в България – румънците, все още не е целева група за региона, поради географската му отдалеченост.

Лидерите в групата на чуждестранните туристи за Хасковски регион са съседите от Гърция и Турция, като техния интерес в България е предимно хазартен. Необходимо е да се организират много активни реламни кампании още от границата, за да бъдат извадени от казината и насочени към туристически обекти, с което престоя им в региона да се увеличи поне двойно. Големите дефицити са в туристическите продукти и тяхното маркетингане.

3.4. Заведения за хранене

В по - големите селища от областта е налице голямо разнообразие от заведения за обществено хранене: ресторанти, кафенета, коктейл-барове, сладкарници и нощни клубове. Забелязва се по-голяма концентрация на високо-категорийни заведения и по-голямо разнообразие на типове им в градовете с развит транзитен и бизнес туризъм /по международния път Е80 – Хасково, Харманли, Димитровград и Свиленград/.

Общият брой на регистрираните заведения за хранене в областта е от регистъра на МИЕТ, като основно липсват изброените по – горе общини и данните за община Хасково.

Старото име на Хасково бе „Градът на 100 – те кръчми“, защото изключително удобната и голяма пешеходна зона на града спомага за лесния достъп до различните типове заведения. До преди 10 г. това бе градът с най – много заведения на глава от населението, десетки от тях денонощни. Днес повечето барове работят от сряда до събота. Десетки ресторанти предлагат традиционна българска кухня, три – италианска и два – китайска. Има и един рибен ресторант, разположен в къща – архитектурен паметник „Гурковата къща“. Най – атрактивните и с високо ниво на обслужване ресторанти са тези, разположени във възрожденските къщи „Грош“, „Алафрангите“, „Хаджиева къща“ и др.

Интересна особеност, е че в заведенията за хранене се предлага богата палитра от видове "кухни": местна, национална, гръцка, турска, европейски и източни, както и предлагане на вегетариански, диетични и др. ястия.

4. Управленски и организационни фактори в областта на туризма

4.1. Управленската структура в сектора на туризма на регионално ниво

В България действа Закон за туризма, който урежда обществените отношения, свързани с осъществяването на управлението и контрола в туризма, взаимодействието на държавата и общините при осъществяването на дейностите, свързани с туризма, както и участието на юридически лица с нестопанска цел и физически лица в тези дейности.

Целта на закона е да:

- осигури условия за развитие на туризма като отрасъл с приоритетно значение;
- въведе единни критерии за извършване на туристически дейности;
- осигури защита на потребителите на туристическия продукт;
- определи правата и задълженията на лицата, имащи отношение към туризма;
- (доп. - ДВ, бр. 39 от 2004 г., в сила от 14.11.2004 г.) регламентира контрола върху туристическите дейности и качеството на туристическия продукт.

На територията на областта, Областният управител провежда държавната политика в туризма, като организира съвместно с туристическите сдружения разработването на стратегия и програми за развитието на туризма и координира тяхното изпълнение; координира с кметовете от областта и с други областни управители в региона реализацията на Националната програма за развитие на туризма.

На местно ниво Общинският съвет приема програма за развитие на туризма на територията на съответната община в съответствие с приоритетите на националната стратегия и съобразно местните туристически ресурси и потребности. На територията на всяка развиваща туризъм община се създава консултативен съвет по въпросите на туризма по предложение на кмета или на туристическо сдружение.

В Република България могат да се създават туристически сдружения, регистрирани като юридически лица с нестопанска цел.

По отношение на управлението на културните паметници, Министерството на културата е структурата, която упражнява ръководство и надзор по издирването, изучаването и опазването на паметниците на културата и по музейното дело, а законът, който регламентира

тези дейности е Закон за паметниците на културата и музеите. Министерството на културата осъществява дейността си чрез своите органи, органите на местно самоуправление и органите на изпълнителната власт в общините и други държавни и обществени органи. Общинските съвети, кметовете на общини и кметовете на райони и кметства осъществяват по места ръководство и надзор по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на паметниците на културата чрез специализираните структури в общинската администрация и чрез държавните музеи.

Юридически и физически лица могат да създават музейни сбирки и колекции от произведения на изкуството, предмети с научна и художествена стойност. Движимите паметници на културата, собственост на юридически и физически лица, се декларират от собствениците и регистрират от най-близкия регионален музей или специализиран национален музей.

4.2. Фирми и организации, работещи в сферата на туризма

В Хасковска област има редица фирми и организации, които са ангажирани с развитието на туризма в региона. Някои от водещите туроператори и туристически дружества са описани по – долу:

Основни туроператори в областта

Лицензираните туроператори и туристически агенции със седалище в областта са:

Туроператори: “Снежанка” – Хасково, ЕТ “Флаш – Адриана Ангелова”, “Зора 2001” – Хасково, “Панталей” ООД – Хасково, “Зорница-тур” ЕООД – Димитровград; Евротур травъл – Мария Георгиева, Аидатур – АД, ЕТ Панайот Панайотов, Туристически агенции: ЕТ “Мини-Илияна Петрова” – Хасково, Ай Ти Ес /ITS/ - Свиленград;

Туроператорите и туристическите агенции предлагат основно екскурзии и почивки в чужбина и в по-известните български курорти. Област Хасково все още не се предлага активно като туристическа дестинация от местните туристически фирми. Същевременно в региона идват неорганизирано по различни линии туристи от страната и чужбина, както за уикенд-туризъм, така и за по-дълъг престой. Наблюдава се увеличение на броя на туристите, посетили региона по работа и за отпих.

В Хасковска област има няколко туристически дружества, като една част от тях работят доста активно в областта на туризма:

град Димитровград

- Туристическо дружество "Хеброс", ул. "Любен Каравелов" № 37, GSM: 0896 / 68-85-26, GSM: 0896 / 68-85-27; стопанисва: туристическа спалня "Габера" в град Димитровград

град Тополовград

- Туристическо дружество "Вишеград" ул. "Мидия" № 1, GSM: 0888 / 82-55-75

град Хасково

- Туристическо дружество "БТС-Аида 2002", бул. "България" № 152, ст. 206
- Туристическо дружество "Аида", ул. "Средна гора" № 2, Спортна зала "Спартак", ет. 3, офис № 9, ПК 89, GSM: 0898 / 51-98-15, GSM: 0882 / 96-63-77, GSM: 0895 / 65-82-84, стопанисва:
 - хижа "Аида"
 - хижа "Книжовник"
 - туристическа спалня "Кенана" край град Хасково
- Планинарски клуб "Иван Топалов", ул. "Средна гора" № 2

4.3. Образование в областта на туризма

По степен на завършено образование в областта 17 % имат висше образование, 42 % средно, 25 % основно, 9 % начално, 4 % са с незавършено основно образование, а 3 % никога не са посещавали училище.

В областта няма висши учебни заведения, а само Регионален център за дистанционно обучение към УНСС и филиал на Тракийски университет Стара Загора, намиращи се в гр. Хасково.

Компетенциите в областта на туризма се придобиват в професионална гимназия по туризъм „Александър Паскалев“ в Хасково, по следните специалности:

- Производство и обслужване в заведенията за хранене и развлечения
- Организация на хотелиерството
- Кетъринг

Една паралелка със специалност „Аниматор в туризма“ има в Професионална гимназия по селско стопанство и икономика „Христо Ботев“ гр. Свиленград. Завършилите могат да работят

на длъжности: Управител на хотел, управител пансион, управител мотел, управител къща за гости, управител къмпинг, ръководител отдел в хотел, администратор в хотел, управител на заведение за обществено хранене, управител ресторант, управител снейкбар, главен готвач, отговорник търговска зала, салонен управител, управител на сладкарница, управител на кафене, съдържател на ресторант, гостилничар, аниматор в туризма.

От своя страна, гимназиите със засилено изучаване на чужди езици в Хасково и Димитровград не предоставят професионална подготовка и ориентация на младежите. Единствено клубовете по интереси към ГПЧЕ „Асен Златаров“ и Младежкия център, развиват знания и умения, но те са по – скоро ориентирани към активно отношение на младите хора към туризма като потребители. Част от завършилите ГПЧЕ и ПМГ Хасково и същите две гимназии от Димитровград, дори и без професионална подготовка работят в сферата на туризма, където могат да прилагат придобитите езикови знания.

Допълнително експерти в областта на туризма се обучават в ЦПО СД „КОМП – Добрева и съдружие“, Сдружение „Териториална организация на научно – техническите съюзи – Хасково“, но през последните 3 години не са предлагани такива специализации за областта.

Специалистите в заведенията за хранене и питейните заведения (ресторанти, барове, закусвални и кафенета) са над 70 % възпитаници на тези гимназии, а останалите завършили - професионални курсове към ЦПО.

В хотелиерството обаче има недостиг на квалифицирани кадри, тъй като завършващите туризъм във Варна, Бургас и София от областта, най – често остават да работят в регионите на университетите, където учат. Поради липсата на активен и постоянен туристически поток в региона, заплащането в хотелите е изключително ниско и над 30 % от заетия персонал в областта няма необходимото образование по туризъм, а в периферните на областта общини, дори над 50 % нямат каквото и да е икономическо образование. Въпреки това, обслужването в по – малките населени места е по – добро в сравнение с големите градове, защото наличието на образователна степен не е показател за добро обслужване, а само за по – качествено администриране и отчитане на работата. За сметка на това, лицата без образователна степен, работещи в туризма, обикновено са от близко обкръжение на собствениците на обектите, имат по – голям материален интерес и полагат старание посетителите туристи да бъдат максимално удовлетворени и да се върнат отново.

4.4. Регионална политика в областта на туризма

Тъй като Европа е пред прага на навлизане в новия програмен период, добре е да се направи анализ на стратегически документи, които засягат развитието на област Хасково и

общините в нея, които включват и периода след 2013 г.

Вече има разработена Стратегия за развитие на област Хасково за 2014 – 2020 г., но общинските планове за развитие в голяма част от общините тепърва ще се разработват. Тези стратегически документи дават най – глобална представа за целите и приоритетите, които са поставени на местно ниво и от там може да се извлече информация какво е мястото на туризма за развитието на региона.

По отношение на стратегическите документи, действащи в областта за периода 2007 – 2013 г. някои от общините в своята секторна политика са включили и туризма, като са разработили стратегии и програми за развитие на туризма. Такива са общините Свиленград, Тополовград и Стамболово. В община Тополовград има разработена програма за развитие на туризма за периода 2009 – 2013 г. В нея, стратегическите цели са свързани с развитие на отделни видове туризъм – културен, еко и селски туризъм, спортен, приключенски и ловен. В Община Стамболово, в своята стратегия за туризма, която обхваща периода 2005 – 2013 г. подробно са разписали приоритети и конкретни мерки, които са насочени към обекти. Изграждане и поддържане на инфраструктура, обхващаща туризма; опазване, поддържане и развитие на зелените площи; изграждане на информационни туристически центрове; реклама в страната и в чужбина на туристическите обекти са приоритетите, които са залегнали в стратегията на община Стамболово.

Община Свиленград също има стратегия за развитие на туризма, обхващаща периода 2011 – 2016 г. Към стратегията има годишна програма, която посочва какви са годишните цели на общината, които да доведат до изпълнение на целите на Стратегията за развитие на туризма.

Някои от целите на програмата за 2013 г. са:

- Обединяване на съществуващите атракции и продукти в един цялостен, комплексен туристически продукт.
- Ефективна маркетингова политика на дестинацията за популяризиране и налагане на продукта на туристическия пазар.
- Повишаване броя на организиранияте групови и индивидуални туристи в града, както и увеличаване на престоя им.
- Развитие на публично - частно партньорство за дългосрочна експлоатация на туристическите обекти, чрез сключване на концесионни договори.

Целите, които са насочени към бъдещото развитие на региона могат да бъдат намерени в Стратегията за развитие на област Хасково за периода 2014 – 2020 г. В нея, специфична цел 3 е: „Подкрепа на традиционни индустриални дейности и насърчаване използването на местните ресурси за икономическо развитие“. Към нея има Приоритет 1.2. „Развитие на устойчиво

земеделие и туризъм“. Специфична цел 1.2.2. е „Насърчаване на устойчив туризъм, базиран на културно и историческо наследство“.

В стратегията е посочено необходимост от подпомагане развитието на следните видове алтернативен туризъм в областта:

- ❖ **Исторически туризъм** - Тракийската гробница край с. Александрово; Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек и др.
- ❖ **Еко туризъм** - наличие на високо биоразнообразие и редки видове
- ❖ **Балнеоложки** - за това благоприятстват минералните извори на територията на с. Минерални Бани
- ❖ **Селски туризъм** - особено подходящ за развитие в Родопите и Сакар планина, където са съхранени културните традиции и има потенциал за развитие на бпоземеделие.
- ❖ **Приключенски и екстремен туризъм** - подходящ за развитие по склонове на Родопите, р. Марица и яз. Ивайловград
- ❖ **Винен туризъм** - подходящи условия за развитието му съществуват в Любимец, Ивайловград, Свиленград, Харманли, Стамболово.
- ❖ **Риболовен туризъм** - в съчетание с природните дадености този вид туризъм е подходящ за развитие по р. Марица, Арда, Тунджа, яз. Ивайловград и по многобройните микроязовири и по - малки речни артерии.

Стратегията посочва още, че е необходимо да има дейности по опазване, цифровизация, социализация, експониране и по пуляризиране на недвижими, движими и нематериални културни ценности на територията на областта; изграждане и реконструкция на инфраструктурата за достъп до и около обектите на културно и природно наследство включително за хора в неравностойно положение, създаване на охранителни зони, определяне режим на ползване, създаване на правилници за управление и експлоатация; реставрация и консервация на недвижими културни ценности от архитектурното наследство в градската среда.

При анализ на стратегическите документи в областта на туризма е задължително да се направи преглед и на реализирани проекти, за да се види до колко планираните цели и мерки са постигнати. За съжаление, в голяма част от общините не поддържат информация, която да позволи да се измерят количествено постигнатите цели спрямо заложените, тъй като нямат разработена система за отчетност и индикатори за измерване степента на постигане на целите.

5. Туристическа инфраструктура и маршрути в областта

През последните години бяха положени усилия от страна на местните власти, институции и бизнес за проучване, реставриране и социализиране на редица обекти, част от културното и природно наследство на разглежданата територия. Бяха изградени посетителски и информационни центрове, парко-места и пътни трасета, включително и пътеки към някои от най-популярните и посещавани. По редица проекти, в които областта и общините участваха, бяха извършени проучвания реставрация и социализация

на археологически, архитектурни и религиозни обекти - вила Армира, Крепостта „Лютица“, „Светилище на Нимфите на Афродита“, Средновековната крепост с.Мезек др. Но за съжаление при голяма част от обектите, които се намират на трудно достъпни места или в селища, които са обезлюдени, състоянието на пътната мрежа до тях е лошо, а периодите в които се организират някои от събитията, например, са свързани с реални проблеми по придвижването и достъпа на туристите. Такива са случаите с туристическата инфраструктурата до тракийския култов комплекс в с. Долно Черковище и мегалитен паметник „Кромлех“ край с. Долни Главанак, които са социализирани, но безстопанствени след приключване на проектите и дори не се охраняват.

5.1.Туристическата инфраструктура в отделните общини на област Хасково

Състоянието на техническата инфраструктура представено по общини е:

Община Димитровград

Всички културно-исторически и природни забележителности са маркирани и имат поставени информационни табели на български и английски език, а на "Извора на нимфите" в Каснаково се предлагат информационни материали и на гръцки език.

Проект от 2011 г. за проучвания и изграждане на Велоалея с маршрут преминаващ край светилището е спрян от експерти историци и археолози, поради несъобразени предложения с изискванията към намесите на терен с паметници на културата от национално значение.

Има изградена екопътека по маршрут "Асенова крепост", село Клокотница - "Изворът на нимфите", село Каснаково - манастир "Света Богородица", село Добрич - село Крум - параклис "Свети Илия, село Ябълково - параклис "Свети 40 мъченици", село Сталево - параклис "Света Троица", село Горски извор. Екопътеката е в границите на резерват „Бели Лом”.

Община Ивайловград

Има маркировка и информационни табели на почти всички обекти, но само на български език. Освен това пътната инфраструктура е толкова лоша, че повечето обекти са труднодостъпни. В ТИЦ Ивайловград се предлагат готови маршрути и туристически пакети на посетителите, въпреки че голяма част от туристите така и не стигат до него, а посещават направо Вила Армира, където ако си закупят карта на общината биха се запознали и с останалите атракции в региона. Няма безплатни информационни материали, които да ориентират туристите за всички възможности в региона.

Община Любимец

Има маркировка и информационни табели на Глухите камъни, но само на български език и то представяща предимно природното богатство, с абсолютно недостатъчна информация за културно-историческата атракция. Много е трудно посетителят да се ориентира за посоката на обекта, защото има подвеждащи знаци по пътя. Достъпа до обекта е подходящ само за високо проходими автомобили, а на самия обект няма никакви инструкции за възможностите за наблюдение и придвижване.

Община Маджарово

Има маркировка и информационни табели на почти всички обекти, но само на български език, с изключение на Кромлеха в с. Долни Главанак. Повечето обекти са добре социализирани и достъпни, но липсата на екскурзовод и подробни табели около и на атракциите ги правят неоткриваеми и/или непонятни за туристите. Затова и посетителите на общината практикуват предимно еко-туризъм.

Има изготвени 7 маршрута за еко и културен туризъм:

- Маджарово - з.м. Патронка - в посока си/и - 2 км. асфалтов път от центъра на града до Природозащитния център + 15 мин. пеша по горска пътека /маркиран участък/. Туристически обект - Защитена местност "Патронка".
- Маджарово - вр. Момина скала - в посока з - 1 км. асфалтов път от центъра на града +0,5 км. черен път +1,30 ч. пеша по горска пътека /маркиран у-к/. Туристически обект - Защитена местност "Момина скала".
- Маджарово - м. Хисаря - в посока юи/и - 9 км. асфалтов път от центъра на града в

посока Сеноклас до маркировката + 6 км. черен път с частична макадамова настилка вляво от шосето +20 мин. пеша по горска пътека /маркиран у-к/. Туристически обект - Тракийски култов комплекс, вкл. светилище и скални ниши, тракийска и средновековна крепост, параклис "Св. св. Кирил и Методий".

- Маджарово - м. Окопа - в посока з - 1 км. асфалтов път от центъра на града + 0,5 км. черен път +1,30 ч. пеша по горска пътека +20 мин. пеша по черен път /маркиран у-к/. Туристически обект - Тракийски култово-погребален комплекс и светилище, вкл. 2 куполни гробници, светилище и скални ниши, средновековна крепост.
- Горно поле - м. Фурнаджика - м. Сиври дикме - в посока си/и - 1 км. асфалтов път от разклона до началото на селото +1,5 км черен път вляво +40 мин. пеша по горска пътека /маркиран у-к/. Туристически обект - Тракийски култово-погребален комплекс, вкл. скален релеф, скална гробница и светилище.
- Долни Главанак - Римски път - в посока и/юи - 0,4 км. асфалтов път от разклона за Бориславци /маркиран у-к/. Туристически обект - Римски път.
- Долни Главанак - м. Бунар алтъ - в посока з/юз - 1 км. асфалтов път от центъра на селото в посока Хасково до маркировката +0,5 км. черен път вляво от шосето +10 мин. пеша по горска пътека /маркиран у-к/. Туристически обект - Тракийско мегалитно култово съоръжение "Кромлех".

Община Минерални бани

По програма „Фар” - Насърчаване на културните, туристически и човешки ресурси в трансграничния регион България-Гърция, крепостта „Св. Дух” е пригодена за туристически посещения. За жалост хората с увреждания биха изпитали някои трудности, свързани с достигането на паметника. В момента има една информационна табела на български и английски език, за по-доброто запознаване на посетителя с обекта, но указателните табели по пътя са подвеждащи. В момента общината е назначила служител за поддържане на крепостта и посрещане на туристите, който не е екскурзовод, но предлага много добро обслужване. На останалите туристически обекти има само указателни табели на български език.

Община Свиленград

Всички атракции са проучени в някаква степен, социализирани и в близост до асфалтов път с изградена инфраструктура, беседки, места за отдых и кошове за отпадъци. На повечето от тях има информационни табели, с изключение на скалните църкви в с. Маточина и с. Михалич, до които не може да се стигне без водач. Крепостта Букелон, също е социализирана, но не представлява атракцион, заради липсата на информация за мястото и аниматор, който да го

представя.

През 2013 г. бе завършен проект по оперативна програма „Регионално развитие 2007 - 2013“ на стойност 3 142 267 лева, за превръщането в атракцион на тракийската куполна гробница и средновековната крепост в с. Мезек. В гробницата са изложени холографски изображения на намерените в нея предмети - предимно златни и бронзови украшения. В купола ѝ и на олтара е подреден тематичен кът, свързан с тракийските обреди. Част от пътя до гробницата чрез изкуството "стрийт арт", както и информационни табла по пътя до нея представят традициите и живота на траките. Декори на стражева стая и оръжейна са експонирани на крепостта, а наоколо е разположен военен лагер с палатки, шатри, военно снаряжение и манекени в автентични костюми. Очаква се в следващите години да се представят и средновековни атракциони на крепостта, в които да се включат самите туристи. Посетителите ще могат да стрелят с лък и арбалет, да нареждат пъзел или да играят шах с 50-сантиметрови фигури, да хвърлят ласо, да се снимат в царски и рицарски костюми. След многобройните игри ще могат да отдъхнат край 4-метрово огнище, сядайки на дънери и пънчета. Има рехабилитация на път, който обаче още не е завършен, а 7 км по пътя от КПП с Гърция до селото ще бъде приспособен и за велосипеден достъп. През лятото на 2006 т. е маркирана екопътека от центъра на селото до връх Шейновец. Дължината ѝ е около 7 км /в едната посока/.

Община Симеоновград

Не съществуват активни туристически атракции и продукти в общината.

Община Стамболово

Почти всички атракции са в близост до асфалтов път с изградена инфраструктура, беседки и кошове за отпадъци. На повечето от тях има информационни табели. Различните проекти по които са изградени обаче не са съгласувани, а до единият от изградените паркинги дори няма път. липсата на лица, които да представят и опазват обектите дава свобода на посетителите да рушат и част от инфраструктурата скоро след създаването и е вече унищожена.

Община Харманли

С изключение на менхир в с. Овчарово, всички останали обекти са трудно достъпни и несоциализирани.

Община Хасково

Всички проучени и реставрирани обекти в общината се поддържат в добро състояние и са с лесен достъп и изградена туристическа инфраструктура. С изключение на средства отпуснати

по „Красива България” и от правителството на Япония, общината все още не е получавала средства по Предприсъединителните или Оперативни програми на ЕС за възстановяване на Културното наследство. Затова обектите са изградени и се поддържат само с дарения и общински средства. На повечето от тях има денонощна охрана и екскурзовод. Работят без почивен ден.

През 2004 г. Областна администрация - Хасково изпълни проект на стойност 40 590 лв., финансиран от ПУДООС за създаване на 25 км маршрут от Парк "Кенана" - Асенова крепост при с. Клокотница - с. Минерални бани - връх Аида, който вече не съществува като инфраструктура, а останалата табела има неточна информация.

Община Тополовград

Тракийски владетелски дом - местността "Татар маша" - с. Княжево и мегалитен кръг около погребения с.Българска поляна са в момент на археологически проучвания и са труднодостъпни. Край с.Хлябово се намират и са разработени като туристическа дестинация долмените: "Начовичаири"; "Бялата река"; "Евджика"; "Гайдарова пещера", както и долменът "Славова кория" край с.Българска поляна.

5.2.Туристически информационни центрове в областта

В област Хасково има 8 Туристически информационни центрове, но действащи са само 3 от тях, в Хасково и Ивайловград изградени с общинско финансиране, а Природозащитен център "Източни Родопи" (ПЗЦИР) - създаден от Българското дружество за защита на птиците през 1996 г. в рамките на Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието.

Действащи ТИЦ в областта:

- Ивайловград - туристическо сдружение "Ивайловград" - гр. Ивайловград 6570, ул. "Орфей" № 1, телефон/факс: 03661 / 60-39, телефон: 03661 / 60-26, работно време: от 8,00 до 17,30 ч;
- Маджарово - Природозащитен Център "Източни Родопи" - гр. Маджарово 6480, природозащитен център "Източни Родопи", С5М: 0887/38-91-21, С5М: 0887/94-16-98;
- Хасково - ТИЦ - Хасково 6300, бул. "Раковски" № 1 А, телефон/факс: 038 / 66-64-44, работно време: от 8,00 до 21,00 ч., от откриването му през 2003 г. няма нито един почивен ден (както и монумента Богородица и Узунджовската църква).

5.3. Неизползвани туристически ресурси, финансирани по европейски проекти

В Хасковска област има изградени 5 туристически информационни центрове, които към днешна дата не функционират и не се използват целесъобразно. Това са:

1. ТИЦ Димитровград

Чрез проект финансиран от ЕС през 2009 г., обекта е проучван и социализиран с изградени места за отдых и ТИЦ, който работи инцидентно, основно по празниците, когато жена от селото го отключва и може да предложи интересна беседа, информационни материали и сувенири за покупка на туристите. В ТИЦ-а има може да бъде видян макет на вилата и изворите. През това лято (2013) по проект на общината е нает служител до 29 години за обслужването му за период от 6 месеца, но опитите ни да го открием при случайно посещение, досега са неуспешни.

2. ТИЦ - с. Долни Главанак

Пред ТИЦ-а има паркинг за над 20 автомобили, а до Кромлеха се стига по Еко пътека настлана с чакъл и дървени парпети изградени с доброволния труд на местното население с минимални средства, осигурени от археолозите. Точно до Кромлеха е изградена дървена беседка за отмора (вече леко разрушена). За сметка на това изградения ТИЦ с европейски средства, на който има прекрасни информационни табели и маршрути натри езика, не работи поне от 6 години.

3. ТИЦ - с. Долно Черковище

Изградената по проект постройка би трябвало да представя някаква интерактивна изложба за биологичното разнообразие и културно-историческото наследство.

4. ТИЦ - с. Мезек

Финансиран по програма ФАР - Трансгранично сътрудничество между България и Гърция, по проекта на стойността 289 289 евро.

5. ТИЦ - с. Минерални бани

Изграден е от ТПП-Хасково по програма „Фар“ - Насърчаване на културните, туристически и човешки ресурси в трансграничния регион България-Гърция, една година след приключването на проекта не работи.

5.4. Туристически ресурси и потенциали

Хасково е в полосата на ОЕТК №4 и №9, маркирана с една от най-активните „порти“ на България – Свиленград. Този факт определя и типът на туристическото развитие на областта.

Най-често Хасково е „кратка спирка“ на транзитните магистрални потоци а напоследък, и дестинация за обогатяване на черноморските туристически продукти.

Хасково е съхранил и постепенно развива условията и ресурсите си за туризъм:

- Благоприятни физико-географски дадености - мек климат, красива и
- екологично чиста природа, богата флора и фауна с изключително биоразнообразие, наличие на множество природни забележителности;
- Интересно културно-историческото наследство, включващо архитектурно-исторически паметници от античността и средновековието, археологически
- ценности, паметници от епохата на Възраждането /монастири, стари къщи и
- църкви/, исторически места и др.;
- Добре развита мрежа от места за настаняване големите градове и сравнително
- добра инфраструктура;
- Наличие на богат културен календар в отделните общини;
- Засилваща се инициатива сектора на туризма: възраждане на традиционни
- занаяти, откриване на нови музейни сбирки, подобряване достъпа до туристически обекти, разработване на редица проекти в сферата на туризма и откриване на туристически информационни центрове, разширяване на рекламата на региона като туристическа дестинация.

Висока важност

Много висока важност

Природни дадености на област Хасково

Източни Родопи са една уникална територия, отличаваща се с богат растителен свят. Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и

култура са спомогнали за формирането и съхраняването на разнообразни хабитати, а това е довело до изключително високо биологично разнообразие.

В района има 46 защитени територии на площ от 6 449,5 ха, от които 1 резерват, 16 защитени местности и 29 природни забележителности. Такива са местностите Борака, Долната Ова – по поречието на р. „Марица“, Олудере, Лозенски кът, Патронка, Момина скала, природната забележителност - Кованкая и др. В района няма все още природни паркове. Тече процедура по обявяване на природен парк „Източни Родопи“, който ще обхваща общини от областите Хасково и Кърджали.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина, където се срещат около 600 растения, 44 от които са включени в Червената книга на България.

Културно-исторически паметници

Най-силния имидж, който може да създаде Област Хасково в представата на туриста е **Културното наследство.**

След перфектната база за настаняване, което е един силен фактор при избора на дестинация, областта предлага „Богатата и многопластова история“, честа природа, условия за балнеолечение и благоприятни климатични условия за целогодишна почивка.

Региона е един от най-богатите на исторически и архитектурни обекти по данни на НИНКН деклариран и обявен недвижимите културни ценности наброяват 597, от които над 50 са с национално значение. Областта е изключително богата на недвижими културни ценности от праисторията и особено от раннотракийската епоха (11 -6 в. пр. Хр.). По долината на р. Марица са открити следи от епохите неолит, халколит, бронзовата епоха, в Сакар - от желязната епоха.

- ✓ Първите изследователи по тези земи са братя Шкорпил, които още в първите години след освобождението са обходили заедно с Георги Бончев, мегалитните паметници на Сакар и Източни Родопи. Двамата братя и Константин Иречек са първите които документират данни за по-значителните древни селища, крепости, стари пътища и металитни паметници.
- ✓ Днес археологическите проучвания в региона се провеждат от Ирко Петров и Станислав Илиев - археолози от РИМ Хасково, доц. д-р Георги Нехризов, доц. Красимир Лещаков и Даниела Агре от БАН. За жалост в последните 20 години по заповед на чиновници са извършвани множество проучвания през зимните месеци, когато пръстта е по-твърда от керамиката, от други археолози и много „спасителни“ разкопки по инфраструктурните проекти в региона, вкл. по Транс-гранично сътрудничество и магистрала „Марица“, имат пагубни за културните пластове резултати. Други са символично отчетени, по-късно

обектите бетонирани и тайната на историята остана отново в очакване на по-осъзнато и сериозно отношение към нея от бъдните поколения. Има само един цялосно проучен и социализиран обект в региона Кромлеха в с. Долни Главанак.

Има открити много металитни съоръжения, гробници, култови светилища и долмени в региона на Сакар планина и Източните Родопи. Над 100 тракийски могили са разкопани в района край с. Мезек, Александрово, край Симеоновград, в землището на гр. Маджарово, Татарево, Вълче поле, Войводово, Горски Извор.

По римско време оттук е минавал пътят, свързващ Европа и Мала Азия. В 7-ми век областта е бил населена от славяни а в началото на 9-ти век е присъединена към територията на Българската държава. Средновековната култура е отразена и в скалните църкви, кули и храмове. В 18-19-ти век в околностите на с. Узунджово се е провеждал най-големият на Балканите панаир. Това е било основна врата за пренос на индустриални стоки от Западна и Централна Европа до Мала Азия и място за търговия на едро. След Освобождението на България, по силата на разпоредбите на Берлинския договор от 1878 г., земите на днешна Хасковска област остават под турско владение като част от тях са върнати на България през 1885 г. а останалата през 1913.

По - важни исторически паметници в областта са:

От прототракийската и тракийската епоха: Тракийска гробница с. Мезек, Тракийската зидана гробница край с. Долно Луково, кромлеха край с. Долни Главанак, "Менхир - Чичул камък" с. Овчарово, скални гробници и скални ниши в Източни Родопи. Ценен паметник е новооткритата Тракийска гробница край с. Александрово, украсена със стенописи, отразяващи системата на царската идеология на траките - културен паметник от световна величина. С помощта на японското правителство през 2009 г. беше изграден музей на тракийското изкуство, в който е изложено копие на тази гробница, за да бъде съхранен оригинала за бъдните поколения и проучване на експерти. В музея е представен живота на траките според осъдените исторически сведения до момента, както и някои от проучените обекти от Долината на тракийските царе, край Казанлък до Хасковска област.

От римската епоха са запазени: Светилището на Нимфите и Афродита край с. Каснаково, вила "Армира" край Ивайловград, античната и средновековна крепост в с. Минерални бани и др.

От средновековната българска държава са крепостите при: Симеоновград "Констанция", с. Любеново, с. Минерални бани, Ивайловград ("Лютица"), византийска крепост - с. Мезек, местността "Хисаря"-Хасково, останки от средновековните крепости в селата Маточина, Щит и Сладун, свързани с битката на цар Калоян срещу кръстоносците. Старият мост на р. Марица в Свиленград от 1529 г., "Гърбавият мост" в Харманли от 1585 г. и др.

Скални църкви: при с. Маточина и с. Михалич, общ. Свиленград.

Джамии: Най-старата джамия в Хасково от 1395 г., текето-мавзолей на Осман Баба в с. Текето, общ. Хасково

Манастири: манастир "Св. Троица" до с. Устрем, общ. Тополовград, известен и като хайдушки манастир.

Много интересен културен обект - най-голямата в света статуя на Дева

Мария с малкия Исус се издигната на хълма "Ямача" в Хасково. Тя е висока 14 метра и е поставена върху 17-метров постамент, заради което притежава сертификат от прочутата Книга на световните рекорди на Гинес.

1. В **община Хасково** - тракийска куполна гробница - с. Александрово; Асенова крепост - с. Клокотница; Крепостта „Хисаря“ (Марса), гр. Хасково, Ески джамия - гр. Хасково; Текето - с. Текето; възрожденските къщи в Хасково - Паскалева, Шишманова, Гуркова, Карапеткова, Пасковата, къщата на чорбаджи Димитрак, на Бояджиолу, Кирковото училище и др.; църквите в Хасково - "Св. Богородица", "Св. Архангели Михаил и Гавраил"; църквите в селата Узунджово "Успение Богородично", Динево - "Св. Георги", с. Николово "Св. Илия", "Св. Атанасий" - с. Клокотница, с. Воден - "Св. Илия", с. Гарваново.
2. В **община Димитровград** - светилище на нимфите и Афродита - с. Каснаково; църквите "Св. Димитър" в кв. Раковски и Св. Георги" в кв. Черноконево, с. Горски извор - "Св. Георги", "Св. Константин и Елена" - с. Крепост, с. Бодрово "Св. Георги", с. Добрич - "Св. Иван Рилски", с. Мерицлери
- "Св. Никола", с. Брод - "Св. Георги", с. М. Асеново - "Св. Пророк Илия", с. Г. Асеново - "Рождество Богородично"
3. В **община Ивайловград** - Антична вила "Армира", Средновековна крепост "Лютица", Атеренски /Римски/ мост, Голямата могила край с. Свирач и, Тракийски долмени в района на с. Пелевун и с. Железино, Манастирът "Св.Св. Константин и Елена", гръцката църква "Св. Илия", Мемориален комплекс "Илиева нива", Мемориала "Капитан Петко войвода" - с. Пелевун, бубарски къщи с уникална архитектура - Мутафчиевата, Паскалевата, къщата на Димитър Стамболов, Яни Попов, Лембер Лемберов и др. На територията на община Ивайловград се намират 26 църкви, които са с над 100 годишна история.
4. В **община Любимец** - долмените в с. Оряхово, с. Изворово и с. Вълче поле; тракийски култов комплекс от скални ниши „Глухите камъни“ и средновековна църква - с. Малко Градище; крепостта Кург кале - с. Вълче поле; църквите в селата Малко Градище - "Св. Атанасий" и с. Георги Добрево

5. В **община Маджарово** - Тракийско светилище Кромлех, с. Долни Главанак, ТИЦ и природозащитен център за редки птици, Крепост Хисаря с. Сеноклас
6. В **община Минерални бани** - тракийски култов център - с. Ангел войвода; крепостта Градището; антична и средновековна крепост - с. Минерални бани; винарски камъни (шарапаните) - с. Брястово
7. В община Свиленград - тракийска куполна гробница - с.Мезек, средновековна крепост - с.Мезек, скална църква - с.Михалич, скална църква
 - с. Маточина, средновековна кула - с.Маточина, сводест мост "Мустафа паша", антично и средновековно селище в местност Хисаря, тракийски долмен в село Студена; средновековно селище и некропол в село Сладун; лобното място на войводата Петко/Петкова чешма/, църквите в с. Левка - "Св. Димитър", в Свиленград - "Св. Троица", с. Димитровче - "Св. Атанасий", с. Маточина и с. Щит
8. В **община Симеоновград** - средновековната крепост Констанция; х.Банювата мааза; х.Велевата къща; църквите "Св. Богородица" (кв. Злати дол) и "Св. Никола" - Симеоновград, с. Дряново - "Св. Йоан Богослов"
9. В община Стамболово - тракийски скални ниши - с. Долно Черковище; тракийска гробница - с. Кралево; тракийска гробница - с. Пчелари; тракийска гробница - с. Поповец; средновековна крепост - с. Рабово; църквите в с. Стамболово "Св. Петър и Павел", с. Царева поляна "Св. Пророк Илия", с. Тънково "Св. Константин и Елена" и "Св. Димитър" - с. Жълти бряг, с. Гледка
10. В **община Тополовград** - тракийски долмени - с. Хлябово; тракийски гробница; крепостите Палеокастро и Вишеград; църквите "Св. Георги" - Тополовград, "Св. Димитър" - с. Орлов дол; манастирът "Св. Троица" - с. Устрем
11. В **община Харманли** - тракийски култов паметник - менхир - с. Овчарово; местността "Трифона"-църква "Св. Трифон"; тракийски долмен - с. Остър камък; тракийска гробница - с. Поляново; Текето - с. Богомил; Гърбавият мост - гр. Харманли; останки от керван-сарая; църквата "Св. Атанасий"; църквите в селата Овчарово "Св. Димитър", "Св. Архангел Михаил" - с. Славяново, "Св. Константин и Елена"- с. Орешец, "Св. Пророк Илия" - с. Поляново, "Св. Георги" - с. Рогозиново и Черепово "Св. Неделя", с. Дервишка могила - "Св. Йоан Богослов", с. Дрипчево - "Св. Георги", с. Доситеево, с. Овчарово, с. Орешец.

6. Природни дадености в област Хасково

6.1. Релеф, полезни изкопаеми и климат

Релеф

Релефът на областта е твърде разнообразен. Северната и централната част е заета от Горнотракийската низина, характерни са обширните приречни ниски земи и високи подпочвени води, които благоприятстват интензивното използване на селскостопанските площи.

Съвременният ландшафт е много по-различен от този, от преди пет-шест века. До към XVI в. районът е покрит с гъсти вековни гори, а реките - значително по-пълноводни. Въпреки че претърпява известни промени, климатът винаги е бил благоприятен за развитие на земеделие и скотовъдство. Прекрасните условия за живот по тези земи от най-дълбока древност компенсират рисковете да се живее на кръстопът, през който периодично преминават множество завоеватели, сеещи смърт и разрушения.

Равнинният характер на релефа в настоящето и плодородните почви влияят положително за развитието на всички отрасли и подотрасли на селското стопанство, изграждането на напоителни системи и транспортни артерии.

На юг обширна територия от областта е заета от ниските разклонения на Източните Родопи и склоновете на Сакар планина. Тук те са относително ниски, със закътани плодородни долини между тях, даващи прекрасни условия за живот. В недрата им се крият богати залежи от полезни изкопаеми, включително злато и сребро.

Източните Родопи са известни като люлка на мегалитната култура, защото това е районът с най-голяма концентрация на мегалитни паметници от тракийската цивилизация. На север от река Арда се намират ридовете Чуката и Гората, Вълчеполската котловина и Хасковската хълмиста земя, която заема голяма част от територията на дяла. На запад от река Арда са ридовете Драгойна и Мечковец. Най-високият връх в източната част на Родопите е връх Орлицата в Гърция, който е висок 1483 м.

Връх Мечковец (Аида) - със своите 860 м, е най-високата точка в областта. Източните Родопи са една уникална територия, отличаваща се с богат растителен и животински свят.

Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и култура са спомогнали за формирането и съхраняването на разнообразни хабитати, а това е довело до изключително високо биологично разнообразие.

Полезни изкопаеми

Полезните изкопаеми са представени от горивно-енергийни ресурси, руди на цветни метали и нерудни изкопаеми. В Хасковска област се намира част от Маришкия басейн, в който геоложките запаси от лигнитни въглища представляват 18,3 % от тези на страната. Към момента добивът на лигнитни въглища в Хасковска област е приключил – закрити са старите рудници и такъв добив се извършва само от мини извън областта. В последните години добивът на оловно-цинкови руди е прекратен, но в същото време се разработи находище на златосъдържащи руди край Минерални бани и се проучват възможностите в Маджарово и Тополовград. Последните две имат по-скоро туристически потенциал в тази посока, криещи тайни за любителите на приключения и търсачите на съкровища.

С по-голямо значение в икономически аспект са източниците на нерудни изкопаеми. Районът разполага с доказани големи запаси на нерудни полезни изкопаеми: варовик, мраморизирани варовици, андезити, доломити, риолити и скалнооблицовъчни материали (гнайсошисти) и глини. Най-голямо значение и запаси имат варовиците, чийто добив в последните години се увеличи, както за нуждите на циментовата промишленост, така и като суровина за сярочистните съоръжения в ТЕЦ „Марица изток“. Разраства се и добивът на полезни изкопаеми за общо и пътно строителство (мраморизирани варовици, андезити, доломити, риолити) и най-вече на гнайсошисти в района на Ивайловград. Мраморите в Източните Родопи и Сакар по своите качества превъзхождат дори и прочутите италиански Карарски мрамори. С най-добри качества се тези, разположени на дълбочина 50-100 метра. Находища на висококачествен мрамор с големи запаси има на територията на общините Тополовград и Ивайловград. По поречието на р. Марица има разкрити находища от глини, от които се произвеждат тухли с много добри качества в Харманли и Нова Надежда.

Климат

Южното географско положение на Хасковска област и близостта и до Бяло море, от което я отделят сравнително ниските склонове на Източните Родопи, както и лесното проникване на топъл въздух по долината на р. Марица, обуславят преходен климат между континенталното влияние от север и средиземноморското от юг. В сравнение със съседните области тук по-силно се проявява средиземноморското климатично влияние. То се изразява предимно с по-високите средни годишни температури и по-чувствителното преместване на главните валежни минимуми и максимуми. Зимата е мека и къса, лятото – дълго и горещо. Абсолютната стойност на максималните температури се оценява като една от най-благоприятните за страната. Средната годишна температура на въздуха на равнинните и низини участъци варира от 12,2 до 12,8 градуса целзий, а за Източните Родопи и Сакар планина от 12,6 до 13,5 градуса, при

средна температура през януари плюс 0,5 °C и през юли 23,2 °C. Топлинният потенциал на района с неговата териториална диференциация дава отражение върху видовата структура на отглежданите култури, между които има и силно топлолюбиви – памук, тютюн, грозде и др. Селските стопани недолюбват фьона през февруари, защото ранното затопляне подмамва ранноцъфтящите бадеми, кайсии, череши и др.

Валежите са умерени - средногодишно около 600 мм, като снежната покривка е слаба до умерена, влажността на въздуха е умерена - средногодишно 73%. Главният валежен максимум е различен за отделните части: по поречието на река Марица той е октомврийско - ноемврийски. Тогава падат 11-12% от валежите, а в Източните Родопи е декемврийски – 11-13% от валежите. Главният валежен минимум е през летните месеци - от юни до август, което е показателен факт, че през вегетационния период се наблюдават значителни, продължителни засушавания. Поради това, както и поради открития хоризонт продължителността на слънцегреенето е твърде голяма - над 2100 часа годишно. Климатичният потенциал като цяло благоприятства за развитието на различните стопански отрасли – строителство, транспорт и др. В съчетание с другите природни условия и ресурси – релеф, води, флора и фауна, климатът оказва съществено въздействие върху развитието на туризма в Хасковска област.

6.2. Състояние на горския сектор в областта

Горите в областта имат отношение както към съхраняване на естествения хабитат и развитието на екологичен и ловен туризъм, така и към екологията и повишаване привлекателността на региона. Горскостопанската дейност в областта е съсредоточена в три поделения – ДГС Хасково, Свиленград и Ивайловград и едно ДЛС Тополовград. Тяхната дейност обхваща територията на цялата област. Общата горска площ на област Хасково /без ДДивС Тополовград/, възлиза на 1 676 040 дка. или 4,3 % от националния горски фонд на Република България. Държавно ловно стопанство “Тополовград” стопанисва 25 300 ха горска площ, като в това число 7817 ха – ловно стопански район.

Заветостта на общата горска площ с гори в момента е 89,41 %, като опожарените площи и сечищата представляват 6,3 %. Дървесните запаси надвишават 10 млн. м. Средната възраст на горите е 40 год. с преобладаване на широколистните 87 %. През последните 40 год. са залесени 250 хил. дка. нови гори. Водещи цели на тези залесявания са били увеличаване на площта на горите и тяхната производителност, а в Сакар планина и част от Ивайловград и борба с почвената ерозия. Земите и горите от горския фонд на област Хасково, съхраняват над 80 % от защитените растения и над 60 % от застрашените от изчезване видове животни и

растения. С цел опазване на това разнообразие е обособен един резерват и листово защитени територии.

Горите осигуряват над 85 % от водния отток в страната, като област Хасково не прави изключение /пример яз.Тракиец и цялата р. Олу дере, терасите на р. Марица и р. Арда, а и всички техни притоци/. Горите имат значителна роля за намаляване емисиите от парникови газове в атмосферата, като свързват въглерода в натрупаната биомаса и фактически поглъщат въглеродният двуокис. Приблизително общият поглъщателен капацитет на горите от област Хасково се изчислява на 5,7 млн. тона въглерод или на около 21 млн. тона въглероден двуокис еквивалент.

Това не е без значение, тъй като България е страна по Паневропейския процес за опазване на горите, по Рамковата конвенция на ООН за изменение на климата, и решенията на Световната среща за устойчиво развитие в Йоханесбург.

Област Хасково разполага и със значими недържавни горски ресурси – билки, гъби, горски плодове и др.

6.3.Ловно стопанство и любителски риболов

В резултат на провежданата политика в началото на 90-те години в областта са достигнати високи запаси от благороден елен, дива свиня и сърна. Запасите на някои видове дребен дивеч са поддържани на високо ниво с изкуствено произвежданите и разселвани в природата фазани, кеклици и полудиви патици.

На територията на ДЛС Тополовград има добри условия за развитието на лова и риболова:

- Ловностопанският комплекс “Сакар” е с площ 6306 ха и обхваща централната част и северните склонове на Сакар планина, разположен сред широколистни гори;
- Ловностопанският комплекс “Княжево” с площ 1511 ха е разположен в близост до река Тунджа. Преобладават широколистни, иглолистни и смесени гори.
- Ловностопанският комплекс “Сакара” е с площ 2365 ха и обхваща южните склонове на Сакар планина, разположен сред широколистни гори.

Ловува се на благороден елен, дива свиня, чакал, лисица, фазан, горски бекас и др.

Системни мерки са водени и за зарибяване на водните басейни за нуждите и развитието на любителския риболов. След настъпилите политически промени и последвалата икономическа криза запасите от дивеч и риба за последните десет години в област Хасково намаляха катастрофално, особено по отношение на благородния елен, сърната, заека, фазана и кеклика. Числеността на дивата свиня се запазва сравнително стабилна и тя се налага като основен вид едър дивеч за региона.

Прави впечатление факта, че не е добра координацията и съгласуваността в действията с ловнорибарските сдружения по опазването на дивеча и рибата.

Последните години се е влошило много и състоянието на водните обекти за любителски риболов, вследствие на браконьерство и пренебрегването на зарибяването.

За съжаление финансирането от страна на държавата не е адекватно на необходимостта за запазване и умножаване на запасите от дивеча и рибите.

6.4. Лечебни растения, гъби, горски плодове и други

Общо страната, в това число и област Хасково, разполага със значим ресурс от лечебни растения - над 700 вида от флората се използват под различна форма. Около 20 вида растения са източник на горски плодове. Особено застъпен в областта е лешника. Истината е обаче че този ресурс е слабо използваем.

Десет вида гъби в област Хасково имат промишлено и търговско значение, но и този ресурс е подценен.

В досега съществуващата практика, почти напълно се пренебрегват много възможности за реализиране на приплоди от други недървесни ресурси. Не се отчита потенциала за получаване на приходи от дейности по използване на недървесни ресурси. Също така не се полагат грижи за опазването на билките, гъбите и горските плодове както от местното население, така и от държавната горска служба.

На този етап все още липсва стратегия за развитие на този подотрасъл /главно билкосъбиране/, не съществува реална оценка на ресурса, не се осъществява и преработка в страната, поради което не се формира добавена стойност. Ето защо стратегическата цел за развитието на подотрасъла е свързана с регламентиране и регулиране на ползването на билките, гъбите и горските плодове и създаване на условия за устойчивата им експлоатация и формирането на добавена стойност чрез икономически ефективна преработка.

6.5. Биологично разнообразие

Установени са 1 950 вида растения от 122 семейства, 350 вида пеперуди, 21 вида риби, 10 вида земноводни, 26 вида влечуги, 273 вида птици и 59 вида бозайници. Преобладаващите флорни елементи са субмедитеранските и евро-азиатските, следвани от медитеранските. Ендемичният флорен елемент е представен от 85 балкански, 20 български и 7 родопски ендемични вида растения. Разпространени са 28 реликтни вида. За 25 вида единствените за страната находища са тук, 23 са включени в Европейския списък на редките, застрашени и ендемични видове

(Женева, 1991 г.), 12 са глобално редките европейски видове, 37 вида са включени в приложение 2 на Вашингтонската конвенция (CITES), 5 вида – в Бернската конвенция.

От общо 17 вида земноводни за България, тук са установени 10, като от тях 7 са защитени, 4 включени в Бернската конвенция и 2 вида в Световния Червен Лист на Международния съюз за защита на природата.

Птиците са представени от 273 вида, като 241 са защитени, 77 включени в Червената книга на България, 261 в Бернската конвенция, 7 вида са световно застрашени. Бозайниците са групата с най-много световно застрашени видове. От 59 вида установени в Източните Родопи, 23 са включени в Световната червена листа на Международен съюз за защита на природата, 12 в категорията “уязвим”, 11 вида в категорията “полузастрашен”.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина, където се срещат около 600 вида висши растения, 44 от които са включени в Червената книга на България. В Сакар защитените територии обхващат орнитологично важни места, които са от световно природозащитно значение и такива с висока консервационна стойност. Те са от изключителна важност за опазването на световно застрашения от изчезване царски орел.

6.6.Национална екологична мрежа (НЕМ)

Националната екологична мрежа включва защитени територии и защитени зони. Област Хасково е с най-висок дял на НЕМ - 54,41 % сред областите в ЮЦР. Същевременно областта надхвърля значително средният дял на НЕМ за страната от 35 %. Почти изцяло този висок дял в област Хасково се дължи на зоните по НАТУРА – 2000. Общата площ на защитените територии е едва 0,84 % - един изключително нисък процент, който е значително под средният за страната – 5,2 %. Това подчертава значителната промяна извършена в природозащитата в Хасковска област от 2007 г. до днес – от под 1 %, обектите на НЕМ достигат до над 54 % към 2012 г.

На територията на областта към настоящия момент, официално със заповеди са обявени следните 11 защитени зони (33) по НАТУРА 2000 – Директива 79/409 ЕЕС за опазване на дивите птици: Бяла река, Злато поле, Крумовица, Маджарово, Марица -Първомай, Мост Арда, Радинчево, Студен кладенец, Харманлийска река, яз. Ивайловград и Сакар. Още 11 33 за опазване на местообитанията на дивата флора и фауна са приети Решение на Министерски съвет и се очаква официалното им обявяване.

7. Особености на бита, местни занаяти и техники за производство

7.1. Промисленост

От промишлените отрасли отношение към туризма имат само селското стопанство и преработвателната промишленост и като съпътстващи добивната, мебелната промишленост и строителството. Все още обаче селският туризъм не е развит в достатъчни мащаби и има изолирани случаи на предлагане на типичен селски туризъм, а повечето къщи за гости се използват като хотели, без предоставяне на допълнителни услуги и атракции за посетителите. Традиционно в областта се отглеждат лозови масиви. Регионът е известен с добрите сортове „Мерло“, „Каберне Совиньон“, „Памид“ и „Болгар“. Няколкото винарски центъра на територията на областта привличат привържениците на т. нар. „винен туризъм“.

По – големи предприятия от преработвателната промишленост са фирма „Дерони“, „Каменица“ АД, „Българска млечна компания – Хасково“ ООД, „Булмилк тонус“ ООД, „Българско сирене“ АД, месокомбинати „Тоска“, „Тодор Нолев“, „Кипс“, „Рони“, „Сарандиев“, „Лотос“ и др. Чуждестранни инвестиции в областта на туризма има само в хотели и казина от страна на лидера в чуждестранното инвестиране в региона - Турция. Най - големи са вложенията на турските бизнесмени Суди Озкан и Фуат Гювен.

В последните 10 години се наблюдава повишен интерес на европейски граждани и чужденци от далечния изток, за трайно настаняване региона, повечето от които закупуват евтини селски имоти с идея да развиват екологичен и селски туризъм. Други се занимават с търговия и ресторантьорство, с което портфолиото на предлаганите туристически услуги значително се обогатява. Проект на Холандското правителство „Новото тракийско злато“ подпомага съхраняването на естествените хабитати и този вид бизнес инициативи – къщи за гости, услуги свързани със селски туризъм и на стопанства за отглеждане на екологично чисти и стари земеделски култури, характерни за съответния регион, както и за свободно отглеждане на местни и защитени породи животни.

7.2. Местен поминък

Основният поминък на местното население е селското стопанство, животновъдство и тютюнопроизводство и лозарство. Традиционно се отглежда и сусам, от който се произвежда сусамов тахан. Местните хора до ден днешен съхраняват местните традиции и занаяти, като на

тази основа развиват селски туризъм, предлагайки на туристите уникални туристически атракции.

В района на Маджарово съществуват няколко ферми, предлагащи разработени туристически продукти, които включват запознаване с традиционни за тези земи поминъци. Сред тях са:

❖ **Яхнаджийство** (занаят свързан добиването на олио и тахан от сусам). На територията на хасковска област има две работещи таханджийници - в с.Бориславци, Маджарово. Собственикът предлага демонстрация на производство на сусамов тахан; дегустация на тахан с мед (т.нар. родопска виагра) и домашни сусамки и билков мед с най-високо качество.

❖ **Шлихарство** - един от най-редките стари занаяти в България, практикуван все още по поречието на Арда. Това е добив на самородно злато - учител е Страхил Шумана, най-добрият шлихар в България.

❖ **Приключенски геотур** за търсене на минерали и полускъпоценни камъни-уникалното, типично за Източните Родопи занимание, свързано с подземните богатства на Маджарово. В центъра на гр.Маджарово се намира часгно ювелирно ателие, в което туристите могат да се запознаят с красива колекция от красиви минерали и сувенири от естествени камъни от Източни Родопи (аметист, ахат, калцит, планински кристал, яспис, оникс, опал, карнеол и др.) В ателие „Емералд“ е изложена и уникалната фамилна колекция от минерали и вкаменелости.

❖ **Обработка на овча вълна, тъкачество и плетачество**- демонстрация на обработка на каракачанска вълна се организира от 6 до 8 май 2013 Ателие за каракачанска вълна, което се организира в къщата за гости „Дивата ферма“ в с. Горно поле, Община Маджарово.

❖ **Старинните технологии за производство на екопродукти** (биене на масло в бурило, квасене на кисело мляко...), производство на домашното сирене, кашкавал, мляко, масло, суджук, пастърма се предлагат също във фермата в с. Горно поле.

❖ **Събиране на диворастващи плодове, гъби и билки** - най-широко разпространени тези дейности са по долината на р. Арда, Сакар и рида Мечковац.

❖ **Селска работи на полето** - косене, събиране на сено, съдене, плевене и копаене в градината

❖ **Бубарството** - Производството на коприна е била действаща индустрия в района до началото на 80-те години на XX век. С решение от май 2013 г, община Ивайловград се присъединява към общините, който ще възродят и развият отново в региона. Съхранените традиции на тепавиците, валявиците и даракчийниците мотат да предизвикват туристически интерес. Такива има в района на Сивата вода, Хасково, Стамболово и Маджарово и др.

Привлекателни туристически атракции на основата на местния традиционен бит и техники за производство се:

- ❖ **Пътят на хляба от лимец** - при Петко Ангелов и съпругата му Стефка в къща за гости „Тепавицата” в с. Рабово.
- ❖ **Пътят на сиренето** - туристическата атракция официално открита през 2012 г. във фермата за приключения в с.Пелевун, Ивайловград.

7.3.Културен календар

Сред събитията с регионално значение в културния календар на областта са: Конкурс за дебютна литература „Южна пролет”, Фестивал на камерния танц, Събор на народното творчество, Конкурс на стара градска песен и шлагер „С песните на АРИ”, събор на народното творчество "Китна Тракия пее и танцува" Конкурс за цигулари “Проф. Недялка Симеонова”, Международен джаз фестивал, Фестивал на коледарската песен и обичай - гр. Хасково, Детски етнофестивал в с. Минерални бани, Международна среща на инструменталните групи- с. Стамболово, Световен ден на толерантността на децата от двата етноса - турци и българи - с. Стамболово, Балкански фестивал на любителските комедийни театри, пантомима и сатира - Тополовград, Национални дни на поезията “П. Пенев” - Димитровград, Международен пленер по живопис и графика „Токмакли“ - Стамболово, Национален фестивал на любителските комедийни театри, пантомима и сатира - Тополовград, Национален младежки тракийски събор „Илиева нива” - Ивайловград, културни празници „Изворът на Белоногата” -Харманли и др.

С намерение да се утвърдят като традиционни за региона през последните години ежегодно се провеждат фестивал на традиционните храни, поминък и занаяти „Кулинарното наследство на Тракия“, в Ивайловград, както и Фестивала на хляба, с.Рабово. Една от най-атрактивните културни прояви за регион Хасково е празника на всяка община. Всяка от общините има свой празник на определена дата, организиран от общинското ръководство съвместно с гражданите.Тези празници са както следва:

таблица 8 Празници на общините

№	Община	Дати
1.	Хасково	8 септември
2.	Димитровград	2 септември
3.	Ивайловград	14 февруари
4.	Любимец	Последната неделя на м. август
5.	Маджарово	Последната събота на м. септември

№	Община	Дати
6.	Свиленград	5 октомври
7.	Минерални бани	На Черешова задушница
8.	Симеоновград	12 ноември
9.	Харманли	2 май

Специално внимание трябва да се обърне на периодичните събития с ритуален характер. Те са свързани с обреди и празници на двете религии в областта, а някои от тях носят синкретично преплетени традиции от езически времена. По-големи празнични събития са: Коледа, Великден, Малка и Голяма Богородица и други празници на християнската общност; Курбан Байрам и Рамазан Байрам за ислямската общност; Традиционното честване на празниците, които със своята уникалност са предпоставка за привличане на туристи са Кукеровден в Ивайловград, честването на Лазаровден и Гергьовден, заедно с Хадърлезе при мюсюлманите-турци и цигани. Почти изчезналият обичай „Ирминден“, който представя обредното приготвяне на пониците /подници/ все още може да бъде наблюдаван в с.Лозен, Хасково. Друг обичай, на който може да бъдете свидетели единствено тук е ритуалът „Джавги“ на Сирни Заговезни в Хасковското село Крепост.

7.4. Традиционна кухня

Традиционните ястия са характерните за българите в региона на Южна Тракия от Беломорието и Одрин до Хасково, но има и местни особености. Това са рецепти от стари баби, живели по времето на турско робство. Дестинацията предлага богато разнообразие от Източнородопска и Беломорска кулинарна традиция.

В храната присъстват главно продукти, произведени на място - от овцевъдство и млечно-маслено говедовъдство (с местни породи животни - Родопско късорого , българско сиво говедо, което се отглежда в района на с.Горно поле - община Маджарово. Други продукти, който представляват интерес за туриста са шарлан, петмез, рачел, тахан халва, турска баклава и др. Навсякъде в областта се приготвят характерните за Източните Родопите ястия като: пататник; родопска баница - клин; катми на сач; родопски сърми; родопски зелник; чеверме или “сауш“ (агнешко задушено върху бутилки); Заедно с това обаче местните биопроизводители могат да предложат и уникален хляб и бира от лимец, както и тахан халва.

Посетителите могат да опитат и уникално приготвени предястия, като баница с ориз, блага баница (Блачко), вита баница, заешка баница, качамак с месо, качамак със сирене, къпана баница, масленица, пазлама, овчи катък, крутмач и др. Едни от най-известните гозби в

местната кухня са: гюзлеме, тиквеник, яйце на хартия, трахана, катмери, наместник, месеница, топен чесън, кокошка в катми, надупени патладжани, капама от дивеч, петел в гювеч, боб в гърне, дробсърма по хасковски, пъстърва на керемиди и др.

8. Заключение

В заключение може да се каже, че антропогенните туристически ресурси в област Хасково са не по-малко атрактивни и привлекателни от ресурсите на природната среда.

Дълго време тази част от България беше промотирана като дестинация за различни видове туризъм, основан на природното наследство. Поради това много голяма част от антропогенните туристически ресурси не са познати не само на международния, но и на българския пазар, което дава предимството на Хасково като дестинация, която все още може да предложи изненади в туристическото предлагане.

Област Хасково все още притежава:

- автентичност - на език, на фолклор, на обичаи и традиции;
- гостоприемство - типична черта на характера на местните хора;
- разнообразие на ресурсите - както материални, така и нематериални;
- уникалност - на традиционната кухня, на религиозна толерантност, на онзи особен начин на вписване на света на хората и в света на природата.

Необходимо е прилагане на национална политика за защита на културното наследство в областта и за превенция на иманярството.

За съжаление, единствената пълна информация за паметниците от местно значение и адекватни коментари за паметниците на недвижимото и движимо културно наследство, може да бъде открита на сайта на Българската Национална Федерация по Металдетектинг.

Трябва да бъдат обединени усилията на експерти в областта на финансирането, археолози, металдетектинг специалисти и туристически експерти за намиране на средства за финансиране на проучвателни дейности - археологически разкопки, регистрация и цифровизация на паметници, реставрация и консервация на проучени такива и социализация и популяризиране на нови атракции.

В района са регистрирани над 1000 паметника на

културата, 480 от които са значими, 66 са с национално значение, по наши изчисления, защото няма точен регистър нито за местни нито за национални паметници. За съжаление повечето от тях не са готови за експониране или се нуждаят от реставрация. Значителна част от паметниците, особено археоложките, не са подробно проучени. През последните години по различни проекти бе подобрен достъпа до културно - исторически паметници от региона, което е добра предпоставка за развитие на културен туризъм.

Недоразвит и неизползван потенциал има в богатата палитра от форми на туризъм:

- ❖ **Балнеоложки туризъм** - Макар и със сравнително скромни измерения, областта разполага с потенциала на лечебни минерални води и развитие на балнеоложки туризъм в Хасковски минерални бани (национален курорт от 1952 г.) и гр. Меричлери. Моментното състояние на балнеоложкия туризъм е критично, което се дължи на остаряла материална база и липса на активна политика за намиране на инвеститори.
- ❖ **Културно познавателен туризъм** - Местоположението на областта на кръстопът обуславя богатото културно напластяване и наличието на множество ценни обекти и артефакти. Историческите и археологическите обекти са предпоставка за развитие на културно-познавателен и маршрутен туризъм (т.нар. „културни маршрути“).
- ❖ **Ловен туризъм** - дейността се осъществява от четирите горски стопанства в областта, а държавното ловно стопанство в Тополовград има три ловни полета, където се практикува и международен ловен туризъм. Специфична форма е фото лова, който е характерен за Природозащитен Център „Източни Родопи“ в Маджарово. Там са създадени условия за орнитоложки и любителски наблюдения на белоглав и египетски лешояд, картап и бял щъркел.
- ❖ **Селският туризъм** не е развит в областта, макар, че за него има добри предпоставки. Къщите за гости създадени по ПРСС или със собствени средства имат недобре организирана промоционална стратегия и рядко предлагат интегрирани продукти и услуги. Много от собствениците на такъв тип имоти имат нужда от допълнително обучение по маркетинг, мениджмънт и реклама за постигане на по-добри резултати - привличане, добро обслужване и мотивиране към повторно преживяване и споделяне на преживяното от клиентите. Тази роля може да бъде споделена и възложена на общ за няколко обекта външен изпълнител, при по-добро функциониране на създадените в региона МИГ-ове или създаване на туристически клъстери.
- ❖ **Винен туризъм** - неизползван потенциал има и в развитите центрове на винопроизводство (част от новите частни изби в района са включени във винената карта на България). Основните обекти на този туризъм са: Винарска къща „Сакар“ АД

Любимец, „Катаржина естейт“ Свиленград, „Тера Тангра“ ООД Харманли, „Винарска изба Стамболово“, Изба „Ямантиеви“ Ивайловград и др.

- ❖ **Приключенски и спортен туризъм** - подходящите физикогеографски особености на региона създават благоприятна възможност за развитие на рафтинг, езда, оЯтоас! с джипове, АТВ-та и мотори, крос-кьнтри, делта планеризъм, скално катерене и други видове спортен туризъм, който може да бъде съчетан с организирането на детски скаутски и буш-крафг лагери.

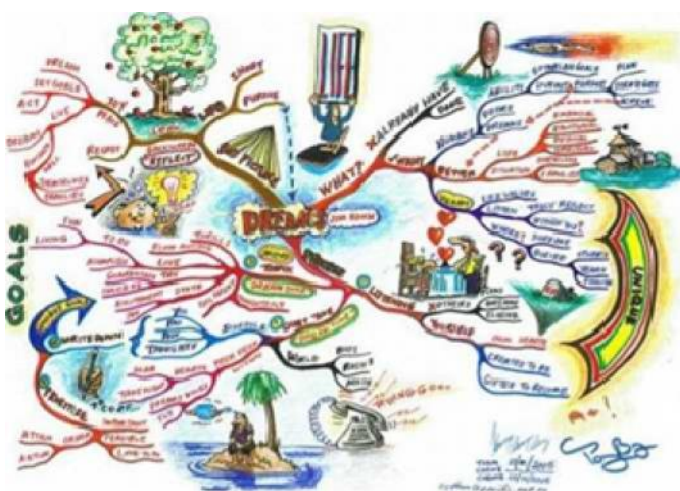
Налице са благоприятни възможности за съчетание на културен с други видове алтернативен и традиционен туризъм. На базата на разгледаното териториално разпределение на рекреационните ресурси може да се направи общия извод, че за да се постигне пълноценно и ефективно туристическо развитие в района, е необходимо да се осъществи вертикална и хоризонтална пространствена интеграция в усвояването на ресурсите и туристическото предлагане. Вертикалната пространствена интеграция се изразява в комбинирано използване на разнообразния природен и антропогенен потенциал на различните височинни пояси, при концентрация на туристическото натоварване в ниските части (главно в съществуващите селища) и добре премерено, щадящо средата предлагане на услуги в планинската зона и защитените природни територии. Хоризонталната пространствена интеграция е свързана с търсенето на сътрудничество между съседните туристически центрове и общини за разработване на регионални продукти, които да осигурят допълване в предлагането на отделните туристически центрове и общини, и по-висока конкурентоспособност на дестинацията на вътрешния и международния туристически пазар.

Формирането на богат и конкурентноспособен туристически продукт трябва да се търси и по

посока на регионалното сътрудничество чрез съчетание на местните ресурси с атрактивните туристически обекти извън областта в района на Източните Родопи, Сакар, както и на територията на съседните държави - в съседна Северна Гърция и Европейска Турция.

Известен ограничител е слабото социализиране на някои от природните забележителности, както и ограниченията, наложени върху част от територията, намираща се под

закрилата на Натура 2000. Друг ограничител, свързан главно с антропогенните ресурси и

тяхното усвояване и всъщност един от основните проблеми на дестинацията е опазването и поддържането на културното наследство в област Хасково и оттам за интерпретирането му за нуждите на туризма, е собствеността на някои от обектите. Според Закона за културното наследство, чл. 2, ал (3) Културните ценности са собственост както на държавата, така и на общините, на вероизповеданията или на физически или юридически лица. Някои от паметниците от национално значение все още се водят на частни имоти, което пречи на подготовката на проекти за тяхното проучване, реставриране и социализиране и кандидатстване за финансиране. Сериозен ограничител се явява и проблемът с достъпността на някои от обектите.

Известни ограничители могат да бъдат сравнително отдалеченото туристико- транспортно положение на областта спрямо основните центрове - София и Варна, генериращи туристическо търсене в България, но от друга страна, следва да се обърне по-голямо внимание на изграждането и улесняването на транспортната достъпност от Република Турция и Северна Гърция, тъй като от там могат да се очакват значителни туристопотоци.

Туристическият потенциал на област Хасково е съхранен и е пренесен поне като идея в новата областна стратегия като съществен ресурс за развитие във всички изброени проблемни насоки, насочено към всички форми на туризъм - балнеоложки (Хасково и Мерицлери), културен (Хасково, Ивайловград, Димитровград), маршрутно-познавателен, ловен, риболовен, селски. Общинските стратегии досега не бяха консултирани и изготвяни от експерти познаващи региона и често са неприложими. При изготвянето на новите стратегии има поканени обществени съвети към общините и областта, които ще участват в дискусиите и ще контролират резултатите.

От 15 години се изпълняват европейски проекти насочени към туризма от Областна администрация, общини и НПО организации в Област Хасково, без да бъдат практически насочени, стратегически позиционирани в общата политика на региона и най-вече взаимно обвързани. Хаотичното изпълнение и безсмислено отчитани по документи на спечелените европроекти, изпълнявани често от организации, които не познават региона и нямат трайни интереси за неговия просперитет и подобряване на жизнената среда, не подпомагат икономическата стабилност, развитието на туризма, популяризацията на региона, а още по-малко подобряване на капацитета на ангажираните в тази сфера, за да осъзнаят необходимостта от обединение и съвместни усилия по стратегически нацелени цели.

Дългоочакваното и многократно коментирано от активно ангажираните в сферата на туризма развитие, ще стане възможно само след инициране на активен редовно провеждан диалог на всички заинтересовани страни, прозрачност в системата на финансиране и активна

протекционистична държавна и общински политики, подпомагащи по-силното застъпване в местната икономика на туризма, който почти не бе повлиян от световната криза.

Друг важен фактор в подкрепа на туризма е активна съвместна работа между всички съседни една на друга общини.

Добър пример за подобни проекти са Финансираните е по схема „Подкрепа за развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите“ на Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013 г.“ проекти „Развитие на регионален туристически продукт: Хасково-Димитровград-

Стамболово“ и проект „Синергия на дадености и политики - път за развитие на туристическите дестинации за общините Любимец, Ивайловград и Маджарово“. В момента вторите изпълняват втори съвместен проект, финансиран по еврофондове.

Ангажираните в областта на туризма очакват с нетърпение резултата от изпълнението на проекта на Областна администрация Хасково „Дзт1: Тоипзт 1пШайуе Тагдейпд Негйаде“. Проектът се изпълнява в партньорство с Областните администрации на Хасково, Смолян и Кърджали, и Регион Източна Македония и Тракия (Гърция). Целта на проекта е да допринесе за изграждане на регионална туристическа стратегия и координирана програма с приоритизирани намеси, които да бъдат определени от местни експерти по туризъм, добре познаващи региона. Новата стратегия на областта трябва на базата на практическия опит и съвети да дефинира и съгласува с участниците специфични цели и мерки, в резултат на които да бъдат направени препоръки към общинските планове за развитие до 2020 г.